ביאור הגר"א על תלמוד ירושלמי שביעית

רבנו אליהו [הגר"א] ב"ר שלמה זלמן מווילנה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ביאור הגר"א על תלמוד ירושלמי שביעית

רבנו אליהו [הגר"א] ב"ר שלמה זלמן מווילנה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ביאור-הגרא-על-תלמוד-ירושלמי-שביעית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 6
הלכה ד 7
הלכה ה 7
הלכה ו 8
פרק ב 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ה 11
הלכה ז 13
פרק ג 14
הלכה א 14
הלכה ב 15
הלכה ג 16
פרק ד 17
הלכה א 17
הלכה ב 17
הלכה ג 17
הלכה ז 18
הלכה ח 18
פרק ה 18
הלכה א 18
הלכה ב 20
הלכה ג 23
הלכה ד 24
פרק ו 25
הלכה א 25
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 34
פרק ז 34
הלכה א 34
הלכה ב 41
פרק ח 45
הלכה א 45
הלכה ב 48
הלכה ג 48
הלכה ד 49
הלכה ה 51
הלכה ו 52
הלכה ז 54
הלכה ח 55
פרק ט 57
הלכה א 57
הלכה ב 60
הלכה ג 63
הלכה ד 63
הלכה ה 65
הלכה ו 65
פרק י 66
הלכה א 66
הלכה ב 69
הלכה ג 69
הלכה ד 70

פרק א

הלכה א

כתב יד א

כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר כו' כצ"ל:

כתב יד א

א"כ למה חורשין כצ"ל:

ר' זירא בעי לא כן תנינן כצ"ל:

כתב יד א

ויעקרו אותו מן התורה אלא כדי להודיעך כצ"ל:

כתב יד א

ובשעה שהתירו לו קרא סמכו ושבתה הארץ שבת לה' מה ערב שבת כצ"ל:

כתב יד א

שהוא מתיש את כחו מתוך שהוא יודע כו' כצ"ל:

כתב יד א

פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצוייה והוא אסור לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש. פי' וא"כ גם ב"ש פעמים מחמירים ודו"ק:

הלכה ב

כתב יד א

תמן אתאמרת כא לא אתאמרת. פי' דרב נמי לא פליג אלא התם גבי הקונה אבל הכא אפי' רב מודה דגם בעשויין שורה חורשין כל בית סאה דתנן גבי עשר נטיעית מפוזרות היתה עשויה שורה אין חורשין משמע בזקנות אין חילוק:

א"ר יונה אפי' כאן אתאמרת בקרובים. פי' דרב סבר אפי' בזקנות בעינן שורה והא דמשמע ממתני' דנטיעות דבזקנות לא בעינן שורה היינו במפוזרות כמו בנטיעית והכא בקרובים:

והדר פריך א"ל ר' מנא ואם בקרובים בשעה שעשוין צובר השרשין מהלכין מן הצד ובשעה שעשוין שורה אין השרשין מהלכין מן הצד. פי' אף בקרובים אין סברא לחלק בין צובר ובין שורה כיון שהטעם דאין חורשין מכח שהשרשים מהלכין מן הצד מה לי צובר מה לי שורה בשלמא גבי נטיעות הלכתא ואין משיבין על ההלכה ודו"ק:

כתב יד ב

וכא לא איתאמרת. הכא במתניתין מודה רב אפילו בעשוין שורה מדתנן בנטיעות היתה עשויה שורה אין חורשין משמע בזקינות אפי' בעשוין שורה:

כא איתאמרת קרובים. ור' יונה אמר דכאן נמי סובר רב צובר דוקא והא דתנן בנטיעות היתה עשוין שורה כו' ומשמע בזקינות אפי' עשוין שורה היינו דשם איתא במפוזרות וכאן מיירי בקרובים לכן בעינן בזקינות דוקא צובר:

בשעה שעשוין צובר השרשים מהלכין כו'. גם בקרובין אין לחלק בין צובר לשורה הרי טעם דחורשין מפני השרשים מה לי צובר מה לי שורה אבל גבי נטיעות הלכתא הוא ואין משיבין על הלכה:

כתב יד א

היו נתונים בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן. פי' כיון דבמתני' לא נתן חילוק בין שעומדים באמצע בין בצד הגדר משמע דאף בצד הגדר חורשין כו':

וע"ז בעי ר' יוסי א"כ ניתן להם ארבע סאין סאה לכאן כו':

היתה גפן אחת מודלית ע"ג שתי סאין. פי' אחת גבוה מחבירו:

את חורש קרקע שתחתיה כו'. פי' הדין כן גבי גפן אחת וה"ה ג' גפנים שחורשין בשבילן כל בית סאה:

כתב יד ב

היו נתונים בצד הגדר. כלומר מדלא פי' במתניתין שהם עומדות באמצע של בית סאה משמע אפי' עומדין בצד הגדר. וע"ז בעי ר' יוסי א"כ ניתן להם ארבעה סאין. היינו בית סאה מכל צד:

ע"ג שני סאין. ואחד גבוה מחבירו:

וקרקע שחוצה לו מלא האורה וסלו . זה הדין בגפן יחידי וה"ה בג' אילנות שחורשין בשבילן כל הבית סאה:

כתב יד א

אלו שלמעלן חורשין עד למטן ואלו שלמטן חורשין עד למעלן:

וע"ז פריך ניחא אלו שלמטן חורשין בו עד למעלן אלו שלמעלן חורשין בו עד למטן בתמיה. פי' וכי דרך השרשים לילך למעלה:

ומשני נשמיענה מן הדא כו' בין מלמעלן בין מלמטן. פי' משמע אף שהאילן למטה והבור למעלה:

ואח"כ מקשי נימר כו' ודו"ק:

הלכה ג

כתב יד א

מתני'. **אם ראויין לעשות ככר דבילה**. פי' בין כולם:

כתב יד ב

ראוין לעשות ככר. היינו בין כולם יהי' ככר:

כתב יד א

גמ'. **ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים**. פי' מאותן התשעה יהי' שלשה שיעשה כל אחד שליש מככר דבילה:

ר' זעירא כו' ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעין. פי' שיעשה כ"א תשיעית מככר:

כתב יד ב

שלא יפחות מחשבון משולשים. פי' שלשה מהתשעה יהיו עושין ככר:

שלא יפחות מחשבון מתושעים. אף שיהי' ככר מכל התשעה סגי רק שכל אחד לא יפחות חלק תשיעית מככר:

כתב יד א

ה"ג היו ארבעה ואין הבקר עובר בכליו אין חורשין כל בית סאה בשבילן. פי' מכיון שאתה צריך ליטול שנים לא נשתיירו ג' אילנות:

היו חמשה כו':

כתב יד ב

רואין אותו כאלו אינן. ואם תאמר שנים שבינתיים כאילו אינן הרי אין כאן שלשה אילנות אבל בחמשה אפי' כשאתה רואה שתים שבינתיים כאלו אינן נשארו שלשה:

כתב יד א

לא אתיא אלא על רישא. [פי' על הא דתנן לעיל בהלכה א'] וב"ה אומרים עד עצרת [עליה קאי] שנאמר בחריש כו':

כתב יד ב

אלא על רישא. היינו בה"א עד העצרת שנאמר בחריש ובקציר:

כתב יד א

ה"ג יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתיה כו'. פי' אבל לרבנן דסברי העומר בא מסוריא א"כ א"צ לקצור בזמנו ובודאי אינו דוחה שבת:

כתב יד ב

ר' ישמעאל כדעתיה. אבל לרבנן עומר בא מסוריא ואינו צריך לקצור בזמנו וא"כ אינו דוחה שבת:

הלכה ד

כתב יד א

ה"ג דתני ר' חייא רובה שלשה אילנות כו':

הלכה ה

כתב יד א

ה"ג ערבה ונטיעות וניסוך המים הלכה כו':

ודלא כר"ע. פי' נטיעות דלא כאבא שאול והני תרתי דלא כר"ע כו':

ועכשיו למה הן חורשין. פי' כיון דהלכה היא ודאי אין ב"ד יכול לבטל ולמה חורשין כו':

כתב יד ב

ודלא כר"ע. פי' נטיעות דלא כאבא שאול. והני תרתי דלא כר"ע:

כתב יד א

אף הדא מקזתה. פי' מלשין מגזתה מה שאומרין בבבל הלל בדילוג כדאמרינן בגמ' רב עלה לבבל כו':

כתב יד ב

אף הדא מקזתא. מלשון מגזתא מה שאומרין בבבל הלל בדילוג כדאמרינן בגמרא רב עלה לבבל כו':

כתב יד א

ה"ג תני נטיעות שהן נראות כזקנה את נותן לה כזקנה זקנה שהיא נראית כנטיעה את נותן לה כנטיעה. פי' כזקנה אם יש ג' חורשין כל בית סאה ופי' כנטיעה שלא יהא חורשין עד שיהא עשר בבית סאה:

ואח"כ מקשי איתא חמי נטיעות מעין עשר וזקנה מעין שלש. פי' דמשמע דא"צ נטיעות שהן נראות כזקנות מעין עשר וזקנה שהן נראות כנטיעת מעין שלש:

ומשני אמר ר"ה מהו מעין עשר שאין נטיעה מעין שלש שלא תאמר שלש נטיעות שהן עשר כזקנות שהן עושות ודכוותי' עשר זקנות שאינן עושות כנטיעות שאינן עושות לפום כן צריך לומר נטיעות מעין עשר. פי' שיהיו הנטיעות הנראות כזקינות מעין עשר שיהיו חורשין עד ר"ה והזקנות הנראות כנטיעות מעין שלש שיהיו חורשין עד עצרת כו':

כתב יד ב

נותן לה כזקינה. דבשביל ג' אילנות חורשין כל בית סאה:

נותן לה כנטיעה. דאין חורשין כל בית סאה עד שיהיו עשר:

איתא חמי נטיעות מעין עשר כו'. דמשמע דא"צ נטיעות שהן נראית כזקינות מעין עשר וזקינות שהן נראית כנטיעה מעין שלש:

ומשני מהו מעין עשר כו'. נטיעות הנראות כעין זקינות מעין עשר לחרוש עד ר"ה והזקינות שנראות כנטיעות מעין שלש שאין חורשין אלא עד עצרת:

כתב יד א

ה"ג שדה קנים נדונית כנטיעות כו' ר' אבהו כו' במפוזרים שנו:

כתב יד א

לית הדא פליג על דרב דרב אמר בעשויין צובר. פי' לר' יונה דאמר לעיל כאן נמי איתאמרת פי' דרב סבר דאף בזקנות בעינן צובר ולא שורה א"כ האי מתני' פליגא על רב דהכא משמע דוקא גבי נטיעות כשהיתה שורה אין חורשין אבל בזקנות אף בשורה חורשין:

ומשני כאן ע"י שהן מפוזרות רואין אותן כאלו הן מלאות כו'. פי' הכא איירי במפוזרות ולכך דוקא גבי נטיעות מחלקין בין צובר ובין שורה אבל בזקנות אין חילוק ורב דמחלק איירי שכולם נתונים במקום אחד:

כתב יד ב

לית הדא פליג על רב. ר"ל לר' יונה דאמר לעיל כאן נמי אתאמרת דגם בזקינות ס"ל לרב בעשויין צובר ולא שורה. והתני כאן בנטיעות שעשוין שורה אין חורשין משמע בזקינות אפי' שורה חורשין. ומשני כאן ע"י שהן מפוזרות לכן בנטיעות מחלקין בין צובר לשורה ובזקינות אין חילוק כלל. ורב דמחלק בזקינות מיירי שכולם נתונים במקום אחד:

הלכה ו

כתב יד א

ה"ג והן שיהו הג' נטיעות רבות על דילועין התיב ר' מנא והתני ג' קשואין כו'. פי' דמשמע דאינו צריך שיהיה הרוב מן הנטיעות:

ואח"כ צ"ל ר' חנניה כו' לא מסתברא אלא בדלעת יונית לא אתיא על סיפא. פי' דברישא אפי' דלועין מצטרפין ותנינן במס' כלאים כל הן דאת אמר קשואין אף דלעת מצרי בכלל:

כתב יד ב

ג' קשואין וג' דלועין. ובמס' כלאים תנינן כל הן דאמר קשואין אף דלעת מצרי בכלל:

לא אתיא אלא על סיפא רשבג"א וכו'. פי' הא דמוקי ר' חנינא בדלעת יוונית לא קאי אלא על סיפא דדברי רשב"ג. אבל לת"ק גם דלעת מצרי מצטרף מדתני קשואין מצטרפין מכ"ש דלעת מצרי:

כתב יד א

ה"ג מהו שאמרו בנות חמש בנות שש כו':

אתיא בפוריא. פי' קודם בנות חמש:
ומשני כד טריפון לעוביה. פי' אינו עב כל כך כמו בנות חמש:
הדרן עלך עד אימתי קמא
כתב יד ב
עד שיפדו או עד שיעשו חולין מאליהן. (בש"א) פי' עד שיפדו היינו שנה ד'. וחולין מאליהן היינו שנה ה'. והמפרשים שפי' שאם שלא פדאן ברביעי אין חורשין עד שיעשו חולין מאליהן בשנה ה'. קשה איך יתכן אם נפדה בשנה ד' אין מועיל לו החרישה עוד ואם לא נפדה החרישה מועיל. ופשיט לה דאמר ראב"ע עד ה' הוי נטיעה. ש"מ עד שיעשו חולין מאליהן עיי"ש בשנ"א שיש שם שינוי לשון מכפי שכתוב כאן.}:
אתיא בפוריא. פי' קודם בנות חמש:
ומשני כד טריפין לעובי'. פי' אינו עב כ"כ כמו בנות חמש:

פרק ב

הלכה א
כתב יד א
ר"מ שנייא מחלוקת ור"ש שנייא כב"ה. פי' ר"מ מפרש דעת שניהם משתכלה הליחה הוא דעת ב"ש שאמר לעיל כל זמן שהוא יפה לפרי ולכל זמן שבני אדם כו' הוא לב"ה ור"ש אינו מפרש אלא דברי ב"ה ונותן ג"כ זמן קבוע דלר"מ אף לב"ה אינו זמן קבוע כ"כ אלא פעמים שהוא מוקדם ופעמים שהוא מאוחר ודו"ק:
מן הוי מאן תנא עד לא סוף דבר מיותר:
כתב יד ב
ר"מ שניא מחלוקת. ר"ל ר"מ מפרש דעת ב"ש ודעת ב"ה מ"ש משתכלה הליחה הוא לב"ש דאמר כ"ז שהוא יפה לפרי. ומ"ש כ"ז שב"א חורשים הוא לב"ה:
ור"ש שניא כב"ה. אינו מפרש אלא לב"ה (כ"א) שקובע להם זמן [כמו ב"ה במ"א בפרקין דלעיל]. אבל לר"מ אף לב"ה אין זמנו קבוע. פעמים שהוא מוקדם פעמים שהוא מאוחר:

הלכה ב
כתב יד א
ה"ג ויטע וישרש ואילן עושה שרשים משלשה ימים אלא ר' אומר עד לפני ר"ה שלשה ימים כדי שיזרע אורז וישרש ויטע דלועין וישרש כו':

כתב יד א

ה"ג **רש"א אבל לא מכסחין וכאן הוא אמר הכין**. פי' נוטל את העלה מן האשכול:

ומשני שניא הוא כו'. פי' שאם לא יטול יהיה הפסד גדול לכך מתיר ר"ש:

וכאן הוא אמר הכין. פי' עד ר"ה:

כתב יד ב

שהוא כמציל מן הדליקה. הכא אם לא יטול יהי' ההפסד גדול לכן מתיר ר"ש כאן:

כתב יד א

ומניח את הנוגעות בארץ. פי' אף בשביעית:

כתב יד א

דר"ש כרבנן בקירסום דאינון תרין תנאין. פי' מה שאמר ר"ש כל זמן שאני רשאי כו' היינו עד ר"ה:

הוי תלתא תנאין כו':

כתב יד ב

דר"ש כרבנן בקרסום. מ"ש ר"ש כל זמן שאני רשאי כו' היינו עד ר"ה:

הלכה ג

כתב יד א

אנן תנינן סכין את הפגין. פי' ופגי ערב שביעית שנכנסו כו' כמו של שביעית שיצאו כו':

ותנא דבי רבי ואלו הן פגי ערב שביעית כו'. פי' הא דקאמר במתני' דפגי ערב שביעית סכין ומנקבין עד ר"ה פי' לתנא דבי רבי אפי' פגי ערב שביעית שיכנסו לשביעית סכין וללישנא קמא דוקא אותן שלא יכנסו לשביעית אבל אותן שיכנסו בשביעית כו' פי' ערב שביעית אין סכין כו':

כתב יד ב

אנן תנינן סכין את הפגים. היינו פגי ע"ש שלא יכנסו לשביעית דאלו שיכנסו לשביעית הא תני במתני' דחד דינא להו עם של שביעית שיצא למ"ש. ותניי דבי רבי מפרש ואלו הן כו'. ר"ל האי סכין את הפגים מפרש פגי ע"ש שיכנסו לשביעית:

הלכה ד

כתב יד א

ה"ג **דבר בריא שנשתרש מותר**. פחות משלשה ימים קודם:

כתב יד א

ואתיא כמ"ד מפני החשד. פי' דתנן הנוטע בשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר המבשל

בשבת בשוגג יאכל ומקשינן מ"ש ומשני נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ומכח זה קנסו בשביעית יותר מבשבת ולפי זה נטעו ומת בנו מותר דלבנו לא קנסו ועוד יש טעם אחר משום דצריך למנות לו שני ערלה מר"ה של שביעית א"כ מחזי כמו שנטעו בשביעית וא"כ אין חילוק הוא מונה בנו מונה:

כתב יד א

נראין הדברים בשנטעו לפני ר"ה ל' יום. פי' כיון דמכח ששלשים יום בשנה עלתה לו לשנה אז צריך להמתין עד ט"ו בשבט:

הא אם לא נטעו כו'. פי' אז צריך למנות לו שנה שלימה מיום ליום או מר"ה אז א"צ להמתין עד ט"ו בשבט:

וע"ז אמרו איתא חמי כו' א"ל אין כיני אפי' נטעו פחות משלשים יום כו' יהא אסור עד ט"ו בשבט מאי כדון מכיון שהוא כו'. פי' כיון שט"ו בשבט ר"ה לאילנות והוא עומד בתוך שנתו כלומר שאינו מתחיל ממנו השנה לעולם צריך להשלים עד ט"ו בשבט ודו"ק:

הלכה ה

כתב יד א

ה"ג בפירות הילכו אחר השליש ובאורז אחר השרשה כו':

כתב יד א

שא"א לעמוד עליו. פי' שאינו מביא את השליש בפעם א' אלא מעט היום ומעט למחר:

וע"ז פריך ויצבור את גרנו לתוכו כו':

ומשני מעשר אחד את מעשר כו' וכאן כשאתה צוברו פעמים שהוא צריך להפריש עליו שני מעשרות דהיינו מעשר שני ומעשר עני:

כתיב שש שנים תזרע שדך ואספת כו'. פי' משמע ליה האי ואספת ששת שנים קאי דליהוי שש שנים אוספות ואם הלכו בו אחר השליש כיון דדרך להביא השליש אחר ר"ה א"כ יהיה נקרא האסיפה על שנה שביעית ויהיה שבעה אוספות:

ע"ז מקשי בשיתא לית אנן קיימין אלא בשבעה. כלומר אם הלכו בו אחר השליש אפי' שש אסיפות ליכא דמה שמביא השליש בשביעית נאמר משום שביעית וא"כ ליכא אלא חמשה אסיפות ואת אמרת שבעה:

אלא כיני כלומר אלא אימא ששה זורעין וששה אוספין ולא ששה כו':

התיבון הרי פול המצרי. פי' דבפול המצרי ודאי הלכו בו אחר השליש לרבנן וגם דרכו להביא השליש אחר ר"ה ועמד בקושיא:

דתני צובר גרנו מיותר:

כתב יד ב

לא ששה זרעין וששה אוספים. מפני שדרך להביא השליש אחר ר"ה ואם הלכו בו אחר שליש תהי' האסיפה נקרא בשנה השביעית והוי שבעה אוספות:

בשיתא לינן יכלין קיימין. ואם הלכו בו אחר שליש אפי' ששה אסיפות ליכא דהשליש שמביא בשביעית נחשבהו לשביעית. וא"כ ליכא אלא חמשה אסיפות ואת אמרת שבעה:

הרי פול המצרי. ובפול המצרי ודאי הלכו בו אחר השליש לרבנן ודרכו להביא השליש אחרי ר"ה. ונשאר בקושיא:

כתב יד א

וקסמיה בידיה צ"ל וקיימוה בידי':

את מהלך בהן לשעבר אף אלו הואיל והן חיין כו':

כתב יד א

קנקולין. לשון כיסין:

כתב יד א

ה"ג או שזרע לזרע וחשב עליו לירק. פי' דאמרינן בסמוך דבאין מחשבה:

מעשר מזרעו כו' בשליקט לפני ר"ה אבל אם ליקט לאחר ר"ה זרעו מתעשר כו' עד כשעת לקיטתו עישורו וכשהביא שליש לפני ר"ה אבל אם הביא שליש אחר ר"ה בין זרעו כו' עד אלא א"כ מנע ממנו שלש מורביות פי' השקאות:

ואח"כ צ"ל מה שכתוב למטה בסמוך א"ר יוסי והוא שהביא שליש למחשבת זרע אבל אם הביא שליש למחשבת ירק לא. פי' אינו מועיל מה שחישב עליו לזרע:

כתב יד א

ה"ג לא מנע ממנו ג' מורביות. פי' אזלינן בתר קצצין דהיינו **עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה זרעו מתעשר לשעבר וירקו כשעת לקיטתו עישורו לא עשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה בין זרעו בין ירקו מתעשר לבא מקצתן עשה קצצין גמורין ומקצתן לא עשה הדא איתמר צובר גרנו לתוכו**:

מן ונמצא מעשר כו' עד כשעת לקיטתו עישורו מיותר:

א"ר יוסי כו' עד למחשבת ירק שייך לעיל:

ואח"כ צ"ל אפשר לומר זרעו מתעשר לשעבר. פי' דמקשי על ת"ק דאמר גבי מקצתן עשה כו' ומקצתן כו' צובר גרנו כיון דמדינא אותן שעשו צריך לעשר מזרעו לשעבר ומירקו לבא והאיך אמרת צובר:

כתב יד א

עד פשיטא זרעו מותר וירקו אסור כצ"ל. ואח"כ צ"ל כאן מה שכתוב למטה זרע לפני ר"ה השמינית כו' עד זרעו אסור וירקו מהו כצ"ל:

ואח"כ תני ר' חייא אסור כו' עד מפני מראית עין:

ואח"כ ואפי' למ"ד אסור היה לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר ואפי' למ"ד מותר לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא יאכיל את בהמתו ולא יהא לוקט על האומן. פי' דבר מרובה:

כאן צ"ל כהדא בר נש עאל בשעון לעשר מיסרין דלובי לר' ירמיה א"ל לא תעביד כן לא תלקוט אלא צורכה דלפסה. פי' דבר מועט:

א"ר יוסי בר בון אם נעקרו הנימית מותר דניכר שהוא לזרע ודו"ק:

הלכה ז

כתב יד א

ה"ג מה לי הוקשו מה לי לא הוקשו מכיון שהוקשו כו':

כתב יד א

קרמולין פטורין. פי' (כשהגם) [אולי צ"ל כשהנם] עלין:

כתב יד ב

קרמולין פי' (כשהגם) [כשהנם] עלין:

כתב יד א

ה"ג הורי ר' יוסי באילין קולקמיא. פי' מין עשב:

שאסור לגמות בהן מים מפני שהם באים אוכלים. פי' וכתיב לאכלה ולא להפסד:

כתב יד א

ה"ג דתנינן תמן ראב"י אומר מושכין כו' וחכמים מתירין ר' מנא אמר בסתם. פי' בין מרוחקין בין מקורבין:

ר' אבון בשם שמואל אמר מה אנן כו':

כתב יד ב

ר' מנא אמר לה סתם. פי' בין במרוחקין בין במקורבין:

והן עפר לא כמרווחין הוא. פי' בשנות אלי' לא שפיר למימר הכי דמרווחין כ"ע מודים דאסור הרי עפר לבן היינו מתני' דכאן דודאי הוי כמרווחין ואעפ"כ סברי דשרי. אלא כאן בשביעית כאן במועד:

כתב יד א

ואותן שבעת ימים אחרות כו'. פי' בא לתרץ דלא תקשי מאותן שבעת ימים אחרונים של

שביעית מפני מה התירו יותר מבמועד כיון שגם הם זמן קצר **ועל זה אמר דלא מסתברא** לחלק כיון שגם הם אינו אסור אלא משום איסור שביעית לא פליג:

הדרן עלך עד אימתי תנינא

כתב יד ב

ואותן ז' ימים אחרונים. פי' א"ת ז' ימים האחרונים של שביעית שזמנו קצר יאסר ג"כ כמו במועד:

ומשני לא מסתברא. ר"ל כיון שאיסורן אינו אלא משום שביעית אינו מסתבר לחלק ימים האחרונים מן ימי כל השנה:

פרק ג

הלכה א

כתב יד א

ה"ג לר"ח בר בא ואסר ליה ר' אמי שרא ליה כו':

כתב יד א

ה"ג באיסור שני פרקים מהו שיהא צריך לעשות כסדר הזה:

הדא אמרת שהוא מותר. פי' אפי' שלא כסדר הזה דאי אמרת שהוא אסור יהא אסור מלהוציא דסברי שהן שלו:

כתב יד ב

הדא אמרת שהוא מותר. פי' אפי' שלא כסדר הזה דאי אמרת שהוא אסור. יהא אסור להוציא שיאמרו שהוא שלו:

כתב יד א

פקיעה. שם עשב:

כתב יד ב

פקועה דבקעתא. היינו עשב הנקרא פקיעת השדה. והעשב כשמתיבש נעשה קשרין קשרין:

כתב יד א

משיעשה קשרין. פי' אותו העשב קודם שמתייבש הוא נעשה קשרין:

קשר העליון. ג"כ באותו עשב:

כתב יד א

בפוחת מן המשפלות. אתנא קמא קאי דאמר אין מוסיפין על האשפתות היינו דוקא

בפוחת מן המשפלות דהיינו שעושה מן ל' משפלות ד' אשפתות אבל אם מוסיף ג"כ על המשפלות דהיינו שעושה מן מ' משפלות ד' אשפתות מותר:

וע"ז מקשי דמשמע הא שלש מותר באותו ענין:

ואם בפוחת מן המשפלות אפי' שלש אסור. דהיינו אם עשה מכ' משפלות ג' אשפתות הי' אסור דבמתני' קתני של עשר משפלות:

ומתרץ בעושה מן כשיעור. דהיינו אפי' אם עשה כל אשפה מן עשר משפלות אסור לת"ק:

ומביא ראיה ע"ז ממתנית' כהדא דתני כו' ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. דהיינו שהי' של עשר והוא הוסיף:

כן אין מוסיפין על האשפתות אפי' בכשיעור. דהיינו אם היו ג' אשפתות של עשר משפלות והוא הוסיף ודו"ק:

כתב יד ב

בפוחת מן האשפלות. את"ק קאי דאמר אין מוסיפין על האשפתות היינו דוקא בפוחת מן המשפלות כגון שעושה משלשים משפלות ב' אשפתות אבל אם מוסיף גם על המשפלות כגון מן ארבעים משפלות עושה ד' אשפתות מותר:

ומקשי ע"ז הא ג' מותר פי' אם בפוחת מן המשפלות אפי' כי לא עשה כ"א ג' אשפתות נמי אסור דהא קתני במתני' של עשר משפלות דוקא:

הלכה ב

כתב יד א

מתני' **יותר מכאן מחצב**. פי' צריך לעשות עמוקה קצת:

כתב יד א

גמ' **ולמה תניתה תרין זימנין**. פי' דמקשי הא אסר ר"ש במתני' לאו דמוסיפין על האשפתות. **ומתרץ דהכא אתא לאשמעינן דאפי' בפוחת מן המשפלות מותר**:

ותני כן כו' וחכמים אוסרין ט"ס וצ"ל ר"מ אוסר:

כתב יד ב

ומתרץ בעושה כשיעור. כלומר אפי' עשה כל אשפה של יו"ד משפלות אסור ג"כ לתנא קמא כהדא דתניא אין מוסיפין כו':

ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. היינו כל אשפה הי' של יו"ד משפלות ובא להוסיף:

ודכוותיה אין מוסיפין על האשפתות אפילו בכשיעור. שהי' שם ג' אשפתות כשיעור והוא בא להוסיף:

יתר מכאן מחצב. פי' חוצב מן הקרקע שיהא עמוק במקצת:

ולמה תניתיה תרין זימנין. הא במתני' דלעיל אמר ר"ש אף על האשפתות ואין לומר דקתני שנית משום דינא דמחצב. ה"ל למימר במתני' דלעיל רש"א אף על האשפתות ובלבד שיחצוב:

ומשני כאן בפוחת מן המשפלות. ר"ל שעושה מן המשפלות ה' או ו' אשפתות ש"ד ואפי' לא נשאר לכל אשפה יו"ד משפלות:

ותני כן כו'. דבעינן שיהא לכל אשפה ג' משפלות [אמר נכדו הצעיר לענ"ד דר"ל בתוספתא תני כן בהדיא. ז"ל התוספתא רש"א אף על האשפות ובלבד שלא יפחות מג' אשפות]:

כתב יד א

בעושה יותר מכשיעור. היינו דוקא בעושה יותר מן ל' משפלות:

אבל בכשיעור כו':

כתב יד א

פתר לה תרין פתרין. אמתני' קאי הי' לו דבר מועט כו':

ה"ג בשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית כו' עד ונמצא מזבל את אותו מקום ואח"כ פתר לה פתר חורין בשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו ערב שביעית כו' עד ונמצא מזבל את אותו מקום ואח"כ ולא כבר הוא כזובל. פי' מערב שביעית:

כתב יד ב

פתר לה. פי' למתניתין דקתני הי' לו דבר מועט. פירש בו ב' פירושים:

כתב יד א

ה"ג איליין שמועתא דהכא כאילין שמועתא דהתם דתנינן כו':

הוון בעון מימר מיותר:

הוון בעון מימר השני מיותר:

הלכה ג

כתב יד ב

תני רשב"א אומר אם רצה תוקע את היתד כו' ובשנות אליהו מפרש דהאי קאי על רשב"ג ומפרש את דבריו:

כתב יד א

ה"ג ולא בחוה"מ אפי' בטובה ואם באו מאליהן אין מסייעין אותן ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן ואם היו עושין עמו שבת אחד חודש אחד או שבוע אחד מסייעין אותן והוא רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן:

ה"ג רשב"ג אומר בשבת מדיירין בטובה כו' ואח"כ צ"ל מהו לנערה מוליכה ממקום למקום ואח"כ צ"ל תני השוכר את הצאן אסור לנערה בד"א בששכרה לזמן מועט כו':

כתב יד א

אותו היום האחרון אסור. פי' דהוה כזמן מועט ואם לא יוציא היום אינו יכול להוציא למחר ונהנה מאיסור שבת:

הדרן עלך מאימתי

כתב יד ב

אותו יום האחרון אסור. דהוי כזמן מועט דאם לא יוציא היום אינו יכול להוציא למחר ונמצא נהנה מאיסור שבת:

פרק ד

הלכה א

כתב יד א

[על פרק ד' לא נמצא פירוש בכ"י והעתקנו הפי' משנות אליהו] **אמר רבי יונה הכן צורכה מתני'**. פי' כן אנו צריכין לומר דתני מתני' **בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו הגס כדרך שהיא מלקט משל חבירו בין דקים בין גסים**: **התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי**. ולא בשל חבירו כלל רק מן ההפקר:

הלכה ב

כתב יד א

תמן אמרינן בשנטלו קוציה ורבנן דהכא אמרין בשחרש ע"ד דרבנן דהכא איזהו טייב כל העם חורשין פ"א והוא חורש ב"פ. וזהו פי' של נתקוצה פעם א' שלא נחרש רק להמית הקוצים ושנטייבה הוא שנחרש ב"פ בכדי שיהיה השדה טובה:

הלכה ג

כתב יד א

מהו שואלין בשלומן איישר מ"ד איישר מהו שואלין בשלומן בשלום ישראל שלום עליכם. דאי לנכרי הא כל שכן דשרי דאפי' איישר שרי מכ"ש שלמא. ומסוגיא דהניזקין

ס"ב ע"ב כמ"ד איישר ומהו שואלין בשלומן משני רבינא איום חגם קאי דמותר ליתן לו בשוק שלום בשפה רפה:

הלכה ז

כתב יד א

מהו שליש. ומייתי תוספתא דתני בה שליש לוג. פי' דשליש הוא לוג ומפרש בירושלמי התוספתא הנ"ל וז"ל מתני' שהן עושין ג' לוגין לסאה ולכך הוי השליש לוג ודלא כיש מפרשין דטעו בפי' הירושלמי וז"ל הירושלמי מהו שליש לוג מתנתא שהן עושין שלשת לוגין לסאה ורצונם לומר דשליש הוי מלוג ומסאה הוי תשיעית ולא כן הוא דהא תנן גבי מעשרות התבואה והזיתים משיכניסו שליש ולא קתני התם לוג ומאי שייך לוג גבי תבואה ע"כ מוכח כמ"ש:

הלכה ח

כתב יד א

מה רובע נץ או רובע זיתים. פי' אי בעינן שיהיה רובע הקב נץ או רובע זיתים מהנץ יהיה יכול לגדל רובע הקב זיתים:

אמר ר' יונה לאיוו נץ שהוא עושה רובע זיתים. פי' לאיזו נץ אלא שעושה רובע זיתים: [עד כאן משנות אליהו]

ה"ג ר' חייא בר בא אמר זה שהוא בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין פירותיהן כו':

פרק ה

הלכה א

כתב יד א

ר' יונה אמר משיקשור עליו. פי' דזהו סימן לידע אותן שהן משלש שנים:

תוחב בהן קסמין. פי' בשביעית לסימן לאותן שגדלו בשביעית:

כתב יד א

קודם ט"ו **בשבט מתעשר לשעבר**. דט"ו בשבט ר"ה לאילנות לב"ה:

תני א"ר נחמי'. תני מיותר:

שעושה שתי גרנות בשנה. פי' שדרכן לעשות גורן א' קודם ר"ה וגורן א' אחר ר"ה לכך תקנו שיהא לו ט"ו בשבט ר"ה אבל אם עושה גורן א' ודאי א' בתשרי ר"ה:

יהו שביעית. פי' דסבר טעמא דר' נחמי' שהוא כירק הילכך ר"ה שלו א' בתשרי אלא דבעושה ב' גרנות תקנו שיהא ט"ו בשבט ר"ה לכך מקשי ליזל בתר לקיטה כמו ירק:

כתב יד ב

שהיא עושה שתי גרנות. היינו גורן א' קודם ר"ה וגורן א' אחר ר"ה תקנו חז"ל שיהי' לו ר"ה ט"ו בשבט. אבל באילן שהוא עושה גורן א' ודאי ר"ה שלו א' בתשרי:

מה שעשו בשביעית יהו שביעית. דס"ל טעמא דר' נחמי' מפני שהוא כירק לכן ר"ה שלו א' בתשרי אלא בעושה שתי גרנות תקנו ט"ו בשבט. ומקשי ליזל ג"כ בתר לקיטה כירק:

כתב יד א

הרי חרובין כו' והן מתעשרין לבא. פי' אלמא דט"ו בשבט ר"ה:

ומשני לא שמיע כו':

שלשולן הוא הנטן. פי' ושלשולן אחר ר"ה ולכך נוהגין לעשר להבא:

כתב יד ב

והרי הן מתעשרין להבא. אלמא דר"ה הוא ט"ו בשבט:

ומשני שלשולן הוא חנטן. ושלשולן אחר ר"ה לכך הן מתעשרים להבא:

כתב יד א

מטילות שאור. היא הבאת שליש בתמרים:

ה"ג מן הדא ר"י ור"ל ואח"כ גרסינן מעתה שליש הראשון לשעבר כו'. פי' דאפי' תימא א' בתשרי ר"ה והביא שליש לפני ר"ה אפי' כן לא יתעשר לשעבר אלא שליש הראשון:

עד והוא יודע אימתי חנטה ואח"כ גרסינן ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא חנט קודם ט"ו בשבט כצ"ל. פי' דסבר דט"ו בשבט ר"ה ואזלינן בתר חנטה ולא בתר הבאת שליש:

וע"ז א"ר זעירא ויאות. פי' אמת מאי דאמר דט"ו בשבט ר"ה דילפינן ק"ו מאתרוג:

הרי אתרוג ועקרתה חנטו. פי' דאזלינן בתר לקיטה כירק:

לא עקרתה שנתו. דהוי ר"ה שלו ט"ו בשבט כשאר אילנות:

כאן שלא עקרתה חנטו לא עקרתה שנתו:

כתב יד ב

חנט שליש קודם ט"ו בשבט. דסבר ט"ו בשבט הוא ר"ה ובתר חנטה אזלינן:

א"ר זירא ויאות. ר"ל שפיר אמר ט"ו בשבט ר"ה דילפינן ט"ו ט"ו מאתרוג:

כתב יד א

ה"ג אמר להם והרי עמכם כו' עד לשתי שנים ואח"כ אמרו לו כו' עד לשנה אחת:

הלכה ב

כתב יד א

מתני' **עד שלא גזרו כו'**. פי' מתני' דקתני יעשה חשבון כו' או אין לעניים כו' ע"כ צריך לאוקמי קודם שגזרו על הספיחין דלאחר שגזרו אסור הספיחין:

א"ל וכי בעלייה היית. כלומר וכי גזרו על הלוף שתאמר דקודם גזירה הוי הרי לא גזרו על הלוף כלל:

ה"ג סבר ר' אמי אין איסור ספיחין תורה. מדאמר מתני' עד שלא גזרו:

כתב יד ב

מתני' עד שלא גזרו. דקתני במתני' יעשה חשבון כו' היינו קודם שגזרו איסור ספיחין:

סבר ר"א מימר אין איסור ספיחין תורה. מדקאמר מתני' עד שלא גזרו:

כתב יד א

א"ר ירמיה בעלי לוף שוטה היא מתניתא. דעלין שלהן אין מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר ע"כ יש לו ביעור דבעלי לוף פקח אין ביעור כמו בדעיקר:

אייתי רב הושעיא מתניתא כו' עלי לוף ועלי בצלים. בהאי דינא דמתני' אם יעשה חשבון עם העניים אם לאו:

אית לך למימר בצלים השוטים:

ואח"כ גרסי' מה עביד ליה ר' ירמיה פתר לה בששיקף בעלין. פי' הא דמשמע בברייתא דעלי בצלים יש להם ביעור היינו היכא דדרך לשקוף העלין פי' לתלוש דאז אינו מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר:

מילתיה דר' ירמיה. פי' מדמוקי ר' ירמיה בעלי לוף שוטה משמע אפי' לא שקפן דאי שקפן אף עלי בצלים ועלי לוף פקח יש ביעור וא"כ הוי העלין עם העיקר ועיקר אין לו ביעור ואעפ"כ יש לעלין ביעור שמעינן דבר שיש לו ביעור כו':

כתב יד ב

בעלי לוף שוטה היא מתניתא דעלין שלהן אינן מתקיים בארץ. ואינן הולכים אחר העקרים לכן יש לו ביעור אבל עלי לוף פקח אין להן ביעור כמו בהעיקר:

פתר לה בששיקף העלין. ר"ל הא דדייקינן עלי בצלים י"ל ביעור היינו דדרך לתלוש העלין ואינו מתקיים בארץ ואינו הולך אחר העיקר:

מילתא דר"י. מדאוקי בעלי לוף שוטה משמע דס"ל אפי לא שקפן דאי שקפן אף עלי בצלים ועלי לוף פקח י"ל ביעור ואי בדלא שקפן הוי העלין עם העיקר והעיקר א"ל ביעור ולעלין יש ביעור שמעינן דבר שיש לו ביעור שנמצא בצד דבר שא"ל ביעור כו':

כתב יד א

ר' יוסי פתר לה מתניתא. פי' דמוקי פלוגתייהו דר"א ור' יהושע דמתני' בהכי דהיינו שנטע לפני ר"ה השביעית דהיינו כמה שנים לפני ר"ה השביעית:

ועשה ביצים לפני ר"ה השביעית ודכם לפני ר"ה השביעית. פי' שדכן את העלין שלא יגדלו לפני ר"ה:

אין תימר דיכון אין כעוקר כולו לעניים. דגידולו איסור אוסרין אף את ההיתר:

ואין תימר דיכון כעוקר כו'. והוו כמו שנעקרו לפני ר"ה השביעית וא"כ אינן נאסרין מחמת הגידולין שגדלו בשביעית ולא הוי כולו לעניים:

אלא יעשה חשבון עם העניים. מה שגדלו לפני שביעית לבעה"ב ומה שגדלו בשביעית לעניים והשתא ר"א סבר דיכון כעוקר לפיכך יעשה חשבון ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר והוי כולו לעניים לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא יטלו את כולו:

כתב יד ב

נטעו לפני ר"ה שביעית. ר"ל כמה שנים לפני ר"ה שביעית. ודכן את העלין שלא יגדלו:

דיכון אין כעוקר. וגידולי איסור אוסרין את ההיתר לכן כולו לעניים:

כתב יד א

וה"ג אין תימר דיכון אין כעוקר הוי כולו לעניים ואין תימר דיכון כעוקר אין כולו לעניים אלא יעשה חשבון עם העניים ומספק מיותר:

ר' חזקיה פתר. פי' לפלוגתייהו דר"א ור"י דמתני' **בשנטעו ערב ר"ה שביעית ועשה ביצים בשביעית ודיכון בסוף שביעית ועקרו אחר שביעית**. פי' אחר כמה שנים:

אין תימר דיכון אין כעוקר כולו לבעה"ב. פי' דגידולו היתר מעלין את האיסור:

ואין תימר דיכון כעוקר. א"כ הוי כאילו נעקרו בסוף שביעית ואין הגידולין של היתר מעלין אותם:

א"כ אין כולו לבעה"ב ויעשה עם העניים חשבון. וה"פ ר"א סבר דיכון כעוקר וא"כ מה שגדלו בשביעית אסור ומה שגדלו אחר שביעית מותר לפיכך יעשה חשבון כו' ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר וא"כ הגידולין שגדלו אחר שביעית העלו את האיסור לפיכך אין לעניים עמו חשבון אלא כולו לבעה"ב:

וה"ג אין תימר אין דיכון כעוקר כולו לבעה"ב לפיכך אין לעניים עמו חשבון ואין תימר דיכון כעוקר אין כולו לבעה"ב לפיכך יעשה חשבון כו':

כתב יד ב

אין תימר דיכון כעוקר. הוי כאלו נעקרו לפני ר"ה שביעית ולא נאסרו מהגדולין של

שביעית. אלא יעשה חשבון עם העניים ומה שגדל קודם שביעית הוא של בעה"ב. ומה שגדל בשביעית הוא של עניים ור' אליעזר סבר דיכון כעוקר. ור' יהושע סבר אין דיכון כעוקר:

ועקרו אחר שביעית. ר"ל כמה שנים אחר שביעית ואם אין דיכון כעוקר כולו לבעה"ב משום דגידולי ההיתר מעלין את האיסור. ואם דיכון כעוקר הרי נעקרו בסוף שביעית ואין גדולין של היתר מעלה אותן ויעשה חשבון עם העניים ומפרש איך יעשה החשבון עשה בארץ שלש שנים כו':

כתב יד א

והשתא מפרש איך יהיה החשבון עשה בארץ כו':

ר' יוסי פתר מתני' לפני ר"ה שביעית. פי' כגון שזרע לפני ר"ה השביעית וא"כ אותן השלש שנים היו ג"כ לפני ר"ה:

ר' חזקיה פתר מתני' ער"ה שביעית. פי' שנטע ערב ר"ה כו' וא"כ אותן השנים היו אחר ר"ה שביעית:

כתב יד ב

ר' יוסי פתר לה מתני' לפני ר"ה שביעית. פי' שזרע ג' שנים לפני ר"ה שביעית:

ור' חזקיה פתר מתני' ער"ה שביעית. כלומר ואותן השנים היו אחר שביעית:

כתב יד א

אף בשאר שני שבוע כן. פי' אם ג"כ נחלקו ר"א ור' יהושע אם דיכון כעוקר בשאר שני שבוע כו':

אינו מדכנו. פי' שאם הוא מדכנו לא יעלו הגידולין שגדלו בשנה שלישית את הגידולין של שנה שניה להיותן מתעשרין מעשר עני:

ואינו מונע מהן מים. פי' באותן שאם ימנע יהיו מתעשרין לשעבר כמו בצלים הסריסין ונמצא מפסיד את העניים:

בשביל שיהא מעשר. פי' מעשר שני:

היתה שלישית כו'. אלמא דלא סברי דדיכון כעוקר:

ומשני שעקרן. פי' אינו מדכנן בלבד אלא שעקרן ג"כ עד שלא צמחו פי' בשנה השלישית ואח"כ שתלן דודאי לכ"ע אין הגידולין מעלין כו':

כתב יד ב

אף בשאר שני שבוע כן. מבעי ליה. אם בשאר שני שבוע נחלקו ג"כ ר"א ור"י בדין דיכון כעיקור או לא:

אינו מדכנו. שאם ידכנן לא יעלו הגידולין של שלישית לשניה. ונמצא מפסיד מעשר עני:

ואינו מונע מהן מים. היינו באותן הדברים שאם מונע מהן מים מתעשרין לשעבר כמו בצלים הסריסים וכו':

בשביל שיהא מעשר. ר"ל מעשר שני ונמצא שהוא מפסיד מעשר עני:

תפתר שעקרן עד שלא צמחו. כלומר האי מדכנו ר"ל שעקרו לגמרי עד שלא צמחו בשנה השלישית ואח"כ שתלן דאז לכ"ע אין הגדולין מעלין:

כתב יד א

קטינאי. פי' של קיץ:

ה"ג לחרוש יחפור לנכש יעקר:

כתב יד א

ה"ג גזרו על הירק ולא גזרו על הלוף:

בטמון אנן קיימין. פי' דאינו מתיר ר' יהודה לאכול ירק במוצאי שביעית אלא בטמון וא"כ בשביעית גזרינן שלא יבוא מן המשומר אבל במוצאי שביעית כולי האי לא גזרינן:

כתב יד ב

בטמון אנן קיימינן. דר' יהודא לא התיר לאכול ירק במוצאי שביעית אלא מן הטמון אלא דבשביעית גזרינן שמא יביא מן המשומר אבל במוצאי שביעית לא גזרינן כולי האי:

הלכה ג

כתב יד א

וחש לומר שמא החליף. פי' שמא יקח גם אותן של שמן וימלא בהן יין:

ומשני אדרא דאילין חכימא. פי' עורות של יין ניכרים דר' יונה אמר דהכדים גופא ניכרים והוא מפרש דהכדים אינם ניכרים רק העורות:

כתב יד ב

אדרא דאילן חכימא. ניכר העורות של יין. אבל ר' ינאי סבר הכדים בעצמם ניכרים בלתי העורות:

כתב יד א

ה"ג אפי' הקונה מן הארץ. פי' אפי' אותו שקונה אותם הוא מן הארץ אם הוא קונה בחו"ל אין לחוש לסרסור שהוא קונה למכור לאחרים:

כתב יד ב

אפי' הקונה מן הארץ היינו שהמוכר היא מא"י אין לחוש אם קונה בחו"ל:

כתב יד א

ואפי' יסבור כב"ה לית אורחיה משתחיט מיד אלא משתהא תלתין יומין ואותן תלתין

יומין לאו מקח טעות. פי' דרב מודה דיכול לומר לשחיטה מכרתי כמו גבי שביעית אבל כאן אפי' לשחיטה אינו ראוי כיון דאינו יכול להשהות אותו שלשים יום לפני השחיטה משו"ה הוי מקח טעות לרב:

לית אורחיה דבר נש מיכוס תורא דרדיא. היכא שיכול לחרוש עמו בודאי הוא קונה אותו לחרישה ומשו"ה אסור בשביעית אבל כאן שאינו יכול לחרוש עמו מפני שהוא נגחן סבר דיכול לומר לשחיטה מכרתי לך כו':

כתב יד ב

ואפי' יסבור כב"ה. ר"ל אפי' רב מודה גבי שביעית דיכול לומר לשחיטה מכרתי אבל גבי נגחן אינו ראוי לשחיטה. דאינו יכול להשהותו ליום שדרך להשהות לפני שחיטה לכן הוי מקח טעות:

לית אורחא דבר נש מיכוס תורא רדיא. דכל שהוא ראוי לחרישה אינו שוחטו אלא הוא קונה לחרישה לכן בשביעית אסור. אבל נגחן שאינו ראוי לחרישה שפיר יכול למימר לשחיטה מכרתיו:

כתב יד א

כ"ש במשכירה לו. פי' שיצא מרשותו:

כתב יד ב

כ"ש במשכירה. לפי שיצא מרשותו:

הלכה ד

כתב יד א

וסתמו לאו כפירושו הוא. פי' כיון שאינו מיוחד אלא לאיסור:

ה"ג א"ל אני אומר. פי' דיכול לעשות בו דבר של היתר:

כתב יד א

ה"ג במקום שזורעין ואוכלין או במקום שאוכלין ואין זורעין. פי' מה שאינו יכול לסייע לו:

אין תימר כו' לוקח מן הסירקי מותר אין תימר שאוכלין ואין זורעין. פי' ואפ"ה קנסו:

ראו אותו לוקח מן הסירקי אסור:

כתב יד א

על כל פרקא איתאמרת. פי' האי מפני דרכי שלום:

מן מה דלא תנינן בגיטין. פי' דקא חשיב התם מה שתקנו מפני דרכי שלום:

כתב יד ב

מן מה דלא תנינן בגיטין. דהתם קחשיב כל אלו שתקנו מפני דרכי שלום:

כתב יד א

כאן לחולין. פי' מתני' דקתני בוררת בחולין דאינו אלא חשש מעשר ורוב ע"ה מעשרין הן ונחתום איירי בתרומה דאסור לטמאות אותה כו':

ואח"כ מתרץ כאן בלותת [**כאן באינו לותת**]. פי' מתני' איירי באינו לותת שעדיין לא הוכשר דאינו אלא חשש מעשר ורוב ע"ה כו' וכאן איירי בלותת ויש חשש מה שגורם טומאה לחלה:

ומייתי ראיה מן אבל משתטיל מים כו' משמע דעד השתא איירי בלא הוכשר ודו"ק:

כתב יד ב

כאן לחולין כאן לתרומה. מתני' דקתני בוררת מיירי בחולין דאינו אלא חשש משום מעשר ורוב ע"ה מעשרין. והא דתנינן בנחתום מיירי בתרומה דאסור לגרום טומאה:

כאן בלותת. הא דתמן תנינן איירי בלותת:

וכאן בשאינו לותת. מתני' איירי בשאינו לותת ולא הוכשר. ואין כאן אלא חשש מעשר דרוב ע"ה כו':

מתניתא מסייעא. דעד השתא מיירי בשלא הוכשר:

כתב יד א

וכולן לא אמרו כו' מיותר:

ר"ח ור' אמי כו' אמחזיקין ידי גוים קאי:

הדרן עלך פרק בנות שוח

כתב יד ב

ר' חייא ור' אימי כו'. קאי אמחזיקים ידי גוים:

פרק ו

הלכה א

כתב יד א

ועדיין עד יכול מיותר:

וחרה אף ה' בכם כו'. פי' וכתיב בתריה ואבדתם מהרה דהיינו שילכו לחו"ל ואעפ"כ ושמתם את דברי אלה כו':

כתב יד א

מעתה משגלו יהו פטורין. פי' מעתה הוא מסיק למילתי' כיון דילפת מבארץ שאותן

המצוות התלויות בארץ אינן נוהגות אלא בארץ א"כ משגלו יהיו פטורין אף אותן היושבים בארץ דכבר בטלה קדושת הארץ:

ומייתי ראיה על זה מדכתיב ויעשו כו':

הקיש ביאתן בימי עזרא כו'. פי' דמהקישא ילפינן דמה ביאתן בימי יהושע פטורין היו ואח"כ נתחייבו כן ביאתן בימי עזרא פטורין היו אבל מה שאח"כ נתחייבו לא ילפינן מהקישא. והא דקאמר אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו משמע דנתחייבו היינו שרואין עכשיו שנוהגין אותם בחיוב:

ולהכי בעי אח"כ ממה נתחייבו ואמר ר' יוסי בר חנינא מדברי תורה נתחייבו. ומייתי ראיה מהקישא דאשר ירשו אבותיך וירשתה דכמו דירושת אבותיך אח"כ נתחייבו אף ירושתך אח"כ נתחייבו:

ה"ג והיטבך והרבך מאבותיך אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות כו':

כתב יד ב

משגלו יהו חייבין. בשנות אליהו פירש. יהו חייבים במצות התלויות בארץ כמו אותן המצות שאינן נוהג (נ"ל דצ"ל תלויות) בארץ. נוהג אף משגלו אף מצות התלויות בארץ יהא נוהג משגלו. ואנן אמרינן לא קדשה לע"ל:

ומשני כתיב ויעשו כו':

הקיש ביאתן בימי עזרא. ויליפינן מהקישא מה ביאתן בימי יהושע פטורין היו כן ביאתן בימי עזרא פטורין היו. אבל מה שאח"כ נתחייבו בימי עזרא לא ילפינן מהקישא. אלא שאנחנו רואין נוהגין בחיוב. וזה דבעי ממה נתחייבו. **ואריב"ח מד"ת נתחייבו**. ומייתי ע"ז הקישא מאשר ירשו אבותיך וירשתה מה ירושת אבותיך נתחייבו אף ירושתך נתחייבו:

כתב יד א

ה"ג ר"א אומר מאליהן קבלו עליהן כו' וה"ג מה מקיים ר"א אשר ירשו אבותיך וירשתה. פי' הא מהקישא איכא למילף נמי דאח"כ נתחייבו כמו ירושת אבותיך:

כתב יד ב

ר"א מאליהן קבלו עליהם. משום דיהושע נצטוה לקדש כל גבולי א"י. אבל בימי עזרא לא נצטוו לקדש כל הגבולים. ולא קדשו אלא מה שרצו כמ"ש הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. ז"ש ר' אליעזר דמאליהן קבלו. אבל ודאי קדושת עזרא מדאורייתא קדש. ור"י ס"ל מדאורייתא נצטוו בימי עזרא כדרך שנצטוה יהושע. ונ"מ אם קדשו במצות השם נוהגת אף בזה"ז. אבל לר"א בטלה בזה"ז. דמסתמא לא הי' בלבם

לקדש אלא בזמן המקדש קיים הואיל והדבר תלוי בדעתם. ומ"ש בכמה מקומות קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל היינו לענין בהמ"ק אבל קדושת הארץ בטלה:

כתב יד א

ומשני פתר לה לע"ל. פי' דלע"ל יתחייבו דבר תורה:

ומייתי ראיה דאיירי בלע"ל דא"ר חלבו כו' והיטבך והרבך מאבותיך אבותיך ירשו ארץ של שבעה עממין ואתם עתידים לירש ארץ כו' אלמא דאיירי בלעתיד לבא:

כתב יד ב

מה מקיים ר"א אשר ירשו אבותיך וירשתה. הא הקישא הוא להתחייב כמו ירושת אבותיך. ומשני פתר לה לע"ל. ר"ל דלע"ל יתחייבו דבר תורה. ומייתי ראי' דמיירי בלע"ל א"ר חלבו כו':

כתב יד א

א"ל מה אתון לתין כו'. פי' הרי אתם מכשירין ונוח לקבל טומאה אלמא שהיו נוהגין לאכול שם חולין בטהרה אלמא דיש בה מא"י נמי:

ה"ג שאין מכשירין ואנן שלקין ביעין ולתין כו':

כתב יד ב

המהלך מעכו לכזיב כו'. בשנ"א האריך לפרש גבולותיה. וז"ל שם על המשנה:

מא"י עד כזיב לא נאכל ולא נעבד כו'. פירוש מכזיב ועד הנהר ועד אמנה ושלשתן על הים המערבי של א"י הם וקצה גבול מערבית דרומית הוא נחל מצרים וקצה גבול צפונית מערבית הוא אמנה והוא הר ההר וכזיב היה ג"כ לרוח מערבית אלא שמשוך למעלה ביניהם לצד צפון ולכן אמר כאן מכזיב ועד הנהר ר"ל לצד מערבית דרומית וכן מכזיב לצד צפונית מערבית עד אמנה נאכל ולא נעבד ר"ל דאין מחויב לאכול בקדושת שביעית אבל לא נעבד היא עבודת קרקע. וז"ל הירושלמי כיני מתני' מכזיב עד הנהר מכזיב עד אמנה תני איזה הוא ארץ איזהו הוא ח"ל כל ששופע מטורי אמנה ולפנים א"י ומטורי אמנה ולחוץ ח"ל. ודלא כהר"ש וש"מ שפרשו דכזיב ועכו היה לרוח מזרחית של א"י. וכן רש"י ז"ל מפרש כן בגיטין ודחקו כולם משום דאיתא בגיטין דף ז' ב' ורמינהו כו' היה מהלך מעכו לכזיב ממינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים ע"ש. אבל באמת דט"ס הוא וכצ"ל מימינו למזרח הדרך טהורה משום כו' וכן איתא בירושלמי ובתוספתא והביאו הר"ש ג"כ התוספתא במסכת אהלות בסופו ע"ש אלא כמ"ש דהוא ברוח מערבית דרומית (וכמ"ש שופטים א' ל"א) אשר כו' עכו ואת אכזיב וחלקו של אשר היה במערב

והכלל בזה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא ומ"מ לענין עבודה החמירו דלא נעבד ודוקא במחובר אבל בתלוש עושין. [עד כאן לשון השנות אליהו]:

מה אתון לתין. הרי מכשירין אתם לקבל טומאה. אלמא שנהגו לאכול חולין בטהרה:

כתב יד א

ה"ג בריה דפלן לא הוה אבוך כהן:

כתב יד א

נמנו על אויר אשקלון וטיהרוה. פי' משום ארץ העמים דסברי שהיא מא"י:

וטובלין ואוכלין בתרומתינו. אלמא משום דרגילין כהנים לילך לשם שהיא מארץ ישראל והא דצריך לטבול לערב לאכול בתרומה היינו משום צינורי כותים שהיו נתזין עליהן:

למחר נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות. פי' משום דסברי שהיא מכבוש ראשון שטהור משום ארץ העמים ופטור מן המעשרות:

מסתמך על בן הקפר. פי' שהיה סומך עליו:

אתמיל אני הוא שטהרתי. פי' אלמא דסברי שהיא מא"י:

ועכשיו אני פוטרה. אלמא שהיא מחו"ל. **ואיני רוצה לפטור מספק שמא היא מכבוש ראשון דשמא נתכבשה מד"ת והאיך אני פוטרה מד"ת. אימתי היא טמאה משום מדור הגוים**. פי' דבחו"ל לא גזרו על מדור הכותים שיהא טמא משום אוהל אלא משום ארץ העמים ונפקא מינה לענין שמותר לילך הכהן לדון שם ולישא אשה ובא"י טמאו מדורת הכותים והשתא כשטהרו אויר אשקלון חזרה להיות כשאר א"י לענין שיהא מדורות הכותים טמא בהן ואמרי' בגמ' דמדורת הכותי אינו טמא אלא לאחר שיכנס הכותי ארבעים יום:

כתב יד ב

וטהרוהו. היינו מטומאת ארץ העמים דסבר שהוא מא"י:

יורדין היינו כו'. ומדהותר לכהנים לילך שם אלמא שהיא א"י והא דטובלים הוא מפני צינורי עכו"ם:

נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות. דסברי שהוא כבוש ראשון וטהור משום ארץ העמים וגם פטור מן מעשרות:

כתב יד א

והשתא מפרש אימתי היא טמאה א"ר מנא כו':

מן מה דתני גניא דאשקלון הדא אמרת אשקלון כלחוץ. פי' מדחשיב גבי תחומי ארץ ישראל גניא דאשקלון ולא חשיב אשקלון עצמה אלמא דאשקלון כלחוץ ולענין מאי הא תנינן דטהרוה לילך לשם אלא ודאי לענין לפוטרה מן המעשרות:

א"ל וכי צור אינו אסור לילך שם כו'. פי' דהוה ילפינן מצור דהא צור אסור לילך שם ואפ"ה הקונה שם חייב:

דלא תסבור מימר אף הכא כן. פי' דהא הכא אפי' לילך מותר וא"כ כ"ש שהקונה שם חייב:

לפום כן כו':

כתב יד ב

אימתי היא טמאה משום מדור הגוים. היינו בחו"ל גזרו טומאה על הארץ. ועל אהליהם לא גזרו טומאת מדור הגוים. ונ"מ שיהא כהן מותר לילך לשם לדון ולשא אשה. ובא"י גזרו טומאה על מדור הגוים. ומעתה כשטהרו אשקלון מטומאת ארץ העמים חזרה לטומאת מדור הגוים. ומדור הגוים אינו אלא כשישהא הכותי במדור ארבעים יום. וכשחזרה הגזירה על אשקלון לטומאת מדור הגוים אימתי היא טמאה כו' ואמר משתשהא הגזירה מ' יום:

הדא אמרת אשקלון כלחוץ. כלומר ולא לענין טומאת הארץ הא תנינן לעיל שטהרוהו. אלא ע"כ שפטורה מן המעשרות ואמאי צריכו למנות עליה לפוטרה מן המעשרות. ומשני א"ל וכי צור כו' ולהכי צריכי למימני ולפוטרה דלא תימא לילף מצור. מה צור דאסור לילך לשם ואפ"ה מתחייב במעשר כ"ש אשקלון דמותר לילך לשם פשיטא שחייבת:

כתב יד א

את עזה ואת גבולה את אשקלון ואת גבולה כו'. ובכבוש שני כתיב וישב בארץ יהודה משמע דבכל ארץ יהודה ישבו אלמא דאשקלון הוי אף בכבוש שני וא"כ קשה למה פטרו מן המעשרות:

ומשני ליתי עזה כו'. פי' אינן אותן עזה ואשקלון הכתובים דתרי עזה הוו:

כתב יד ב

את אשקלון ואת גבולה. אלמא דאשקלון מכיבוש יהודא ובכיבוש השני כתיב וישב בארץ יהודה משמע דישבו בכל ארץ יהודה. **ומשני ליתי עזה וליתי אשקלון**. ר"ל אינו אותה עזה ואותה אשקלון דכתיב בקרא. אלא תרי [עזה הוי ותרי] אשקלון הוי:

כתב יד א

מפני מה לא גזרו על אותו הרוח שבגרדיקי. פי' טומאת ארץ העמים:

ומשני שנויה רע. ובלא"ה לא יצאו לדור שם:

והרי עזה נויה יפה. פי' ואפ"ה לא גזרו:

ומשני א"ל פשפשה. פי' שאפשר שנויה רע:

כתב יד ב

והרי עזה נויה יפה א"ל פשפשה. ר"ל אפשר שנויה רע:

כתב יד א

שנהגו בהן היתר מימי יהושע כו'. פי' שהיו מתירין לכהנים לילך לשם דסברי שהיא מא"י:

ומקשי מעתה לא יחושו כהנים על חלתן. פי' מפני מה אין אוכלין שם חלתן הלא היא א"י:

ומשני לא בגין מילתא דאת אמרת. פי' לא משום הכי אסור לכהנים לאכול החלה משום שהיא ח"ל:

אלא משום דלא חלטתין מלכותא בידא. דלא כבשו יפה ולא שמיה כבוש לענין שיהא מותר לאכול שם החלה:

כתב יד ב

שנהגו בהן היתר. ר"ל היתר לכהנים לילך לשם דסברי שהיא מא"י:

לא יחושו הכהנים על חלתן. אם היא מא"י למה אין הכהנים אוכלין שם חלתן. **ומשני לא בגין דא**. כלומר לא משום שהיא חו"ל חששו הכהנים על חלתן. אלא משום דלא חלטתון מלכותא בידיה. ר"ל דלא כיבש יפה ולא שמי' כיבוש לענין היתר אכילת חלה:

כתב יד א

ה"ג איני יודע אטרח עלי' דר' יוחנן כו' עד תבוא בשלום ואח"כ גרסינן א"ר שמואל עד לר' יוחנן ואח"כ גרסינן שמע ר"א כו':

כתב יד א

ה"ג שאיל ליה הדא ומגיב ליה הדא:

כתב יד א

אשכח תני סמוך לעמון ומואב שתי ארצות כו'. ופשיטא דמעמון ומואב גופא חייב במעשרות:

חמי חד בבלייא. פי' עני א' שהיה מבבל אבל היום הוא מא"י:

א"ל מבבל לבבל. פי' ולא מא"י לבבל:

הד"א הקונה שם אינו מתחייב. פי' בבוצרה דהוי כחו"ל מדאסר לילך לשם מא"י:
ודחי וכי צור אינו אסור לילך שם. פי' מארץ ישראל הלא ודאי אסיר:
והקונה שם אינו מתחייב בתמיה:
סבר ר"י עד ר' יצחק ט"ס וכצ"ל סבר ר"ל את בצר במדבר. פי' דסבר הא דכתיב את בצר במדבר שהיא מא"י היינו בוצרה ולכך הותר לילך שם מא"י:
שאל לר' יוחנן וא"ל בצר לאו בוצרה. פי' דבוצרה מחוץ לארץ:

כתב יד ב

חמי חד בבליא. בבלי א' שהוא בא"י:
א"ל מבבל לבבל. ר"ל אבל לא מא"י לבבל:
הדא אמרה הקונה שם אינו מתחייב. מדאסר לילך מא"י לבוצרה:
סבר רשב"ל מימר את בצר במדבר. כלומר הא דהותר לצאת מא"י לבוצרה משום דסבר בצר הכתוב בגבולי א"י היא בוצרה:

כתב יד א

א"ר מנא עד א"ר יוסי צ"ל למטה אחר ארצו חולין לפניך כו'. וה"פ דר"ל שאל לר' חנינא הקונה מעמון ומואב מהו. פי' אם חייב במעשרות או לא:
ומקשי ר' מנא לית עמון ומואב דמשה. פי' מאי תבעי לך הא ודאי היא מא"י שהרי משה כבשן:
ושני היינו אם טהרה מיד סיחון או לא:
וע"ז מקשי לית עמון ומואב דר"א בן עזריה כו'. פי' הא ודאי לא טהרה מיד סיחון ולא הוי כארץ ישראל משום שכבש משה דהא א"ר אליעזר עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ לפי זה ודאי אינו חייב אלא מדרבנן ועמד בקושיא:

כתב יד ב

לית עמון ומואב דמשה. כלומר מאי תבעי לך הא משה כבשן ודאי מא"י היא. ומשני א"ר יוסי ב"ר בון כתיב כי חשבון כו' היא צריכה לר"ש טהרה מיד סיחון ועוג או לא טהרה. **ומקשי א"ר מנא כו'**. **לית עמון ומואב דראב"ע**. ר"ל הא ודאי לא טהרה מיד סיחון ועוג דהא ראב"ע אומר עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית אלמא דמעשרות שלהם אינו אלא דרבנן. ונשאר בקושיא:

כתב יד א

ר' חונה בעי משרי ההן יבלונה. פי' שהיה רוצה להתיר בסוריא אותן השדות שהיו של עכו"ם וישראלים אריסין לעבוד בשביעית דסבר אף של ישראל כיון שהגוף של גוי והישראל אינו אלא לפי שעה א"כ הוי כמו שדות גוים ובסוריא קיימינן דיש קנין:

תרין אלפין דשנין ט"ס וצ"ל (שהן) [שנין ולא דשנין] באריסות פי' לעולם וא"כ הוי הישראל אריס עולם ולכך אסור לעבוד בסוריא אפי' בשדות ישראל שהיו בסוריא:

ופטור מן המעשרות אעפ"כ [מפני] שהשדה היא של גוי:

כתב יד ב

בעי משרי ההן יבלונה. היינו שדות של גוים וישראלים אריסים בתוכן והי' רוצה להתיר להם עבודת השדה בשביעית מפני שגוף השדה של גוי והישראל אינו אלא לפי שעה בתוכו ובסוריא קיימינן דיש קנין לגוי:

תרי אלפין שנין באריסות. ר"ל שיהיו בהן אריסין לעולם:

אבל לא נעבד כסוריא. כלומר כשדות ישראל שבסוריא מפני שהוא אריס עולם ואעפ"כ פטורים ממעשר. מפני גוף השדה שהיא של גוי:

כתב יד א

מקלפריא ועד ים אוקיינוס כו' ט"ס וכצ"ל מקלפריא ועד ים אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס מהו ולפנים כו':

הלכה ב

כתב יד א

אפי' בתלוש יהא אסור תיבת יהא מיותר פי' דסבר שאין חילוק בין עם הגוי בין עם הישראל ולכך פשיט לאיסור **וירוקין מותרין**. פי' שלא היו שחורין והוריקו אח"כ אלא פי' המתני' שהיו ירוקין מתחילה ולכך מותרין דניכרין שלא צריך עוד לארץ:

כתב יד ב

אפי' בתלוש אסור. וס"ל בין עם גוי או עם ישראל:

הלכה ג

כתב יד ב

כיני מתניתא שחורין אסורין וירוקין מותרין. היינו מ"ש במתני' הוריקו לא שהיו שחורין והוריקו. אלא שהם ירוקין מתחלה מותרים דניכר שאין צריך לארץ עוד:

כתב יד א

מכיון שהשחיר ט"ס וצ"ל שהשריש מתעשר כו':

מתעשר לפי כולו השני ט"ס וצ"ל אסור:

שתלו במוצאי שביעית בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית. פי' בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית וכבר נשרש בשביעית קודם שעקר אסור בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית והשריש אסור דסבר שאינו בטל ברוב האיסור שביעית:

כתב יד ב

בין שעקרו בשביעית. ור"ל שגדל מה מהן בשביעית:

בין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית. כיון שנשרש אסור דסבר איסור שביעית אינו בטל ברוב:

כתב יד א

רבי זירא פליג ואמר מכיון שרבה עליו החדש מותר. פי' כיון שיש ברוב מההיתר מותר ופליג אתרווייהו בין אעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית דסבר שאינו אסור תיכף כשנשרש אלא אחר שלא יהא רוב בהיתר בין אם עקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית ורבה עליו החדש שמותר ורבי לא ור' אמי סברי שאסור:

מתניתא פליגא על ר' לא ועל ר' אימי כו':

לא אמרתם בשביעית עד אלא בביעור ט"ס וצ"ל לא אמרו שאוסרת כל שהוא בשביעית אלא בביעור. פי' דהיינו אפי' רבה עליו החדש חייב בביעור אבל לאכילה בנותן טעם וא"כ קשה על ר' לא דמשמע דסבר אפי' רבה כמה אסור:

ומשני מה עבדין לה ר' הילא ט"ס וצ"ל ר' לא:

פתר לה בעירובין. פי' הא דאינו אסור אלא בנ"ט היינו כשנתערב מעט פירות שביעית בפירות היתר:

אבל בגידולין. פי' שלא נתערב האיסור אלא שנתגדלו:

חומר הוא בגידולין. פי' ואפי' הוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור:

מתניתא פליגא על ר' זעירא. פי' היינו ר' זעירא שאמר לעיל מכיון שרבה עליו החדש מותר **דתנינן כו'**. **אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין**. פי' דהיינו אפי' הוסיף כמה ולעיל אמר מכיון שרבה עליו החדש משמע שהוא אינו כלה אלא שניתוסף עליו ואפילו הכי מותר:

ומשני פתר לה כו' בקדושת שביעית בביעור צ"ל ולביעור:

כתב יד ב

ר' זירא אמר כיון שרבה עליו החדש מותר. דהוא סבר איסור שביעית בטל ברוב ופליג בין אעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית והחדש רבה עליו. ובין אעקרו ערב שביעית ושתלו בשביעית אינו אוסר מיד כשנשרש אלא אחר שלא יהא בהיתר רובא:

אבל באכילה בנותן טעם. ותקשי לר' לא דאסר סתם אפי' החדש רבה עליו יותר מבנות טעם:

מתניתא פליג על ר' זירא. דאמר לעיל כיון שרבה עליו החדש מותר:

אבל בדרר שאין זרעו כלה כו'. ור"ז דאמר מכיון שרבה עליו החדש משמע שהוא אינו כלה אלא שניתוסף עליו מותר:

כתב יד א

במירכנין צ"ל במדוכנין פי' שבטלן והוי כמו נטיעה אחרת:

כתב יד ב

אלא במדוכנין. ובטלן והוי כעין נטיעה אחרת:

הלכה ד

כתב יד א

אתא לגביה אבוה תני ליה עובדא כו' כצ"ל:

כוותין צ"ל כוותיה:

כתב יד א

תמן תנינן הנודר מן הירק כו' כצ"ל:

ואמר טעמא תיבת טעמא מיותר:

כתב יד א

הוון בעי מימר ולא פליגין. פי' הא דקתני במתני' שמעתי שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחו"ל עליה קאי ואמר שסבר דלא פליגין כלל:

אשכח תני ר' יהודא אומר עד כזיב. פי' מותר להוציא כו':

כתב יד ב

מימר לא פליגין. הא דקתני במתני' שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחו"ל הי' סבר לומר שאין פלוגתא בזה אשכח תני רי"א עד כזיב מותר להוציא:

כתב יד א

ויביא תרומה. פי' אמאי אינו מביא תרומה מחוץ לארץ:

אמר ר' הושעיא כו':

הדרן עלך שלש ארצות

פרק ז

הלכה א

כתב יד א

מהו שיהא עליהן כו' צ"ל מנין שיהא עליהן קדושת שביעית. פי' מדאורייתא ומייתי מקרא דלכם אפי' צבועין כדקתני בברייתא בהדיא:

שאינן אלא לתפילן. פי' שעושין מהן רפואה לאותן האנשים שאינם טועמין טעם אכילה:

ה"ג **ר' יונה בעי יצא מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית** פי' משום שאינן אלא לחולין: **והתני ורדין ונצר וזרע איסטיס הנזרעין בשביעית קדושת שביעית חלה עליהן**. פי' שכובשין אותן בשמן לריח ואינן עושין אלא העשירים ואפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן **ומשני מאי כדון לכם הראוי לכולכם**. פי' דמלכם דרשינן הראוי לכלכם וורדין ונצר אף שאין עושין מהן אלא העשירים מ"מ ראוי הוא לעניים אבל מלוגמא אינו ראוי אלא לחולין:

רבי יוסי בשם ר' לא שמע לה מן הדא. פי' דצבועין לאדם קדושת שביעית חלה עליהן: **מדכתיב תהיה לרבות אף להדלקה וצביעה** פי' שמותר לצבוע מפירות שביעית: **ומקשי ולא נמצא מאבד את אוכלי אדם כצ"ל**. פי' והאיך מותר לצבוע. אלמא בצבועין לאדם ומדכתיב תהיה שמותר לצבוע אלמא שקדושת שביעית חלה עליהן:

אמר ר' מני תפתר כו'. פי' לעולם צבועין לאדם אין קדושת שביעית חלה עליהן והא דמרבי מתהיה שמותר לצבוע היינו מאוכלי בהמה שבודאי קדושת שביעית חלה עליהן ואפ"ה מותר לצבוע לצורך אדם:

כתב יד ב

שאינה אלא לתפילן. רפואה לחולין שאינם טועמים טעם באכילה:

בעי יצא מלוגמא כו'. מפני שאינה אלא לחולין תקשה וההני וורין כו' היינו שכובשין הוורד בשמן לריח טוב. שאינן אלא לעשירים ואפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן. **ומשני הראוי לכולכם**. כלומר וורדין שאינן כובשים בשמן אלא העשירים מ"מ ראוי הוא לעניים. אבל מלוגמא אינו ראוי לבריאים:

שמע מן הדא תהי' כו' ולצבוע בה צבע. מוכח מזה דצבועין לאדם חל עליהן קדושת שביעית מדאיצטריך קרא לרבויא. ומפרש דאין לומר האי קרא אתיא להתיר אוכלי אדם לצבוע תקשי ולא נמצא מאבד אוכלי אדם אלא בצבועין לאדם בא הכתוב להתירן לצבוע. וש"מ שקדושת שביעית חלה עליהן. **ומשני תפתר באוכלי בהמה לאדם**. ואוכלי בהמה ודאי קדושת שביעית חל. ואתיא קרא דתהי' לרבות התירו לצבוע צבע לאדם:

כתב יד א

היירעינן צ"ל הלעונין:

ד"ה היא בהדא נסורתא. פי' הא דקתני והאורז והפרח לבן אין עליהן קדושת שביעית היינו מה שמנסרין מן העץ שבודאי אינו פרי לדברי הכל:

כתב יד ב

בהדא נסורתא. היינו מה שמנסרים מן העץ אינו פרי לדברי הכל ובהא קתני הפרח הלבן והאורז כו':

כתב יד א

פקיעה וההן ורד ט"ס וצ"ל פיקה דוורד:

וכי יש לו מלאכה אחרת. פי' ומותר:

תני ר' חייא אוכלי אדם הוא ואסור כצ"ל:

כתב יד א

מהו להטן בהן חיטין. פי' היינו לרכך החיטין בהן אי חיישינן לאיבוד אי לא:

א"ל אתון אמרין בשם ר' חנינא הדין קורקוסייה שרי. פי' להטין בהן:

ואמר ר' יאשיה אין לך מיוחד למאכל בהמה אלא חציר בלבד פי' ואפ"ה מותר להטן בהך דקורקסיה נמי מין חציר הוא:

ודחי א"ר אימי לא בדא. פי' מניה לא שמעינן כלום דאיכא למימר לעולם אסור להטן במאכל בהמה חטין והא דמתיר הכא להטן בקורקסייה:

תפתר בשלקחו להטן ולכך מותר להטן פי' אבל אם חישב מתחילה למאכל בהמה אפשר שאסור להטן:

כתב יד ב

להטן בהן חיטין. היינו לרכך החיטין בהן אי חיישינן לאיבוד או לא:

ומשני הדין קורקסייא שרי. להטן בהן:

וא"ר יאשי' אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד. ואפ"ה מותר להטן הקורקסייא שהוא מין חציר:

כתב יד א

ותני כן חציר כו':

חישב עליהן לאוכל אדם צ"ל לאוכל בהמה:

ואסור בהן ללוות צ"ל ואסור לסוחטן:

ומפרש למה פי' מפני מה אסור לסוחטן שיש עליהן קדושת שביעית. וא"כ אסור לאבדן:

ומקשי ואוכלי בהמה כו'. פ' אמאי מותר לעשות מאוכלי בהמה מלוגמא הרי הוא מאבדו ואוכלי בהמה נמי קדושת שביעית חלה עליהן:

ומשני שמעינן שעושין מהן מלוגמא לאדם. פי' דמהתם לא שמעינן אלא שמותר לעשות מאוכלי בהמה מלוגמא לאדה אבל לסוחטן ולעשותן סממנין לאדם לא שמעינן שמותר וא"כ איכא למימר שאסור לסוחטן דסממנין גרוע ממלוגמא:

כתב יד ב

א"ר אמי תפתר שלקחו להטן בהן. לכן שרי אבל אם מתחלה חשב על קורקסייא למאכל בהמה אסור להטן בהן דאסור להטן חיטין במאכל בהמה:

ואסור לסוחטן מהן למה. ר"ל למה אסור לסוחטן. **ומשני שיש עליהן קדושת שביעית. ופריך ואוכלי בהמה אין עליהם קדושת שביעית כו' ומשני א"ר יוסי שמעינן שעושין מהן מלוגמא לאדם כו'**. כלומר שמעינן היתר דעשיית מלוגמא אבל מי שמעינן שמותר לסוחטן לעשות סממנים. וסממנים גרוע ממלוגמא:

כתב יד א

ועלי לוף שוקה צ"ל ועלי לוף שוטה:

שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן ט"ס וצ"ל שמעינן שאין חייבין במעשרות עד שימתוקו כו':

ומבעי ליה לא כן תנינן כו'. פ' אלמא דגם בשביעית תלוי אם הוא חשוב אוכל או לא כדמפרש ובכת"י איתא כד"מ בר"ת.}:

והשתא מבעי ליה לענין תורמוסין אם אין שביעית חל עליהן עד שימתוקו. פי' הא לאחר שימתוקו חל עליהן שביעית או לא:

ואיתמר טעמא מיותר:

כתב יד ב

דלא שמעינן שאין חייבין במעשרות עד שימתיקו כו' ומבעי לי' לא כן תנינן כו' פי' אלמא דגם בשביעית תלוי אם הוא חשוב אוכל או לא כדמ'. (הנראה שצ"ל כדמשמע גבי עולשין) והשתא מבעי לי' לענין תורמסין אם אין שביעית חל עליהן עד שימתיקו. פי' הא לאחר שימתיקו חל עליהן או לא:

כתב יד א

וכאן לא יהו חשובות עד שיחשב עליהן ט"ס וצ"ל וכאן לא יהו שביעית חל עליהן עד שימתוקו או לא:

ופשיט ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חל עליהן ובסוף קדושת שביעית חל עליהן. פי' בתמיה אלא ודאי אף בסוף כשימתוקו אין קדושת שביעית חל עליהן:

כתב יד ב

בתחלה אין קדושת שביעית כו'. כלומר בתמי' אלא תפשוט דאף בסוף כשימתקו אין קדושת שביעית חל עליהן:

כתב יד א

מכרו ולקח בהן שמן. פי' שמכר דברים אחרים שאינן ראויין להדלקה ולקח בהן שמן:

אין מדליקין כו'. כדמפרש טעמא שנותנין עליו חומרי שניהם והא דקאמר מחמיר אני בדמין מן העיקר היינו שאם היה העיקר שמן היה מותר להדליק ואם לקח מדמי שביעית שמן אסור להדליק אבל באמת אם מכר שמן ולקח בדמיו שמן שמותר להדליק דבודאי לא גרע מאם היה שמן בתחילה:

כמה דתימר יין אין סכין בו ואין מדליקין אותו. פי' שהרי אינו ראוי להדלקה ולסיכה וא"כ הוי כמאבד:

ודכוותיה שמן אין מדליקין אותו ואין סכין בו. פי' שנותנים עליו חומרי שניהם:

כיצד הוא עושה. פי' אם רוצה להדליק השמן מה תקנה יש לו שיהא מותר להדליק עליו השמן או לזלף היין:

ומפרש מחליף שניהם בשל חולין. פי' דזה הכלל בשביעית אחרון אחרון נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור דהיינו שהפרי שהיא בעצמו איסור שביעית אבל מה שלא היה בעצמו אסור משום שביעית אלא שבא האיסור ע"י שהחליף עליו איסור שביעית אחר אם הוא מחליף אותו על דבר אחר האחרון נתפס והראשון יוצא לחולין וא"כ הכא כשמחליף היין של שביעית בשמן של שביעית א"כ מה שהשמן אסור להדליק היינו משום שהחליף עליו היין של שביעית וא"כ השתא כשמחליף בחולין יצא ממנו אותו האיסור הבא לו מחמת היין שהחליף עליו וחזר לקדמותו כמו שלא החליף כלל. ואח"כ מפרש מאי דקאמר החליף יין בשמן שניהן אסורין ומפרש כמה דתימר כו' כמו שפרשתי לעיל:

ומקשי והתנינן מוכרין אוכלי אדם כו' אבל לא אוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי בהמה כו'. פי' וא"כ האיך אמרת החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה:

כתב יד ב

שהשמן של שביעית מדליקין בו. ר"ל אבל אם לקח מדמי שביעית שמן אסור להדליקו אבל מכר שמן ולקח בדמיו שמן פשיטא שמותר. דמה גרע מהשמן הראשון:

מכרו ולקח בהן שמן אין מדליקין בו. היינו שמכר דבר שאין ראוי להדלקה ולקח בהן שמן אין מדליקין בו. משום שנותנין עליו חומרי שניהם:

מחליף שניהם בשל חולין. זה כלל בשביעית אחרון אחרון נתפס. וגם הפרי עצמו של שביעית אסור. אבל דבר שהוא חילוף של איסור. וחזר והחליפו בדבר אחר הראשון יוצא לחולין כדאיתא לקמן [דף כ"ד א']. וז"ש מחליף שניהם. ר"ל שניהם הנחלפים חוזר

ומחליפן בשל חולין. ומפרש כמה דאת אמר כו' אין סכין בו. מפני שאינו ראוי לסיכה הוי כמאבד ודכוותי' שמן שנחלף ביין כו'. שנותנין עליו חומרי שניהם אלא כיצד עושה יחזיר ויחליף בשל חולין:

וכ"ש אוכלי אדם לוקח בהן אוכלי בהמה. וקשיא למ"ש החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה. **ומשני בהדא קניבתא דירקא**. וכשהחליף עליה היה ראוי לאוכלי אדם ואח"כ נתיבשה ונעשית אוכלי בהמה אסור לעשות ממנה מלוגמא אף שאם היתה בעצמה של שביעית הי' מותר. אבל כיון שבאה מחילופי אוכלי אדם ה"ז אסור:

כתב יד א

ומשני תפתר בהדא קניבתא דירקא כו'. פי' כיון שהוא היה מתחילה אוכל אדם החליף עליה אוכלי אדם בשביעית ואח"כ יבשה ונעשה אוכל בהמה אעפ"כ אסור לעשות ממנה מלוגמא לאדם אף שאם היה בעצמו שביעית הי' מותר:

ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק כו' ביין עד הפסח כו'. פי' הוא זמן ביעור של יין וכן חשיב כלם:

כתב יד א

אמרי יש להן ביעור או אין להן ביעור. פי' דבמתני' חשיב תחילה אותן הדברים שיש להן ביעור ולדמיו ביעור ואח"כ אותן הדברים שאין להן ולדמיו ביעור וגבי קליפי רימון והנץ שלו לא קתני במתני' אלא יש להן שביעית ולדמיו שביעית ובביעור לא קאמר מידי אי יש להן אי אין להן. ומשני משום הכי לא קתני הכא בביעור מידי משום דזה הכלל לענין ביעור:

כל שדרכו לישור. פי' העלין נושרין יש להן ביעור:

ושאין דרכו לישור. פירוש שמתקיימין בארץ אין לו ביעור:

ואלו פי' קליפי נץ והרימון מהן שדרכו לישור. פי' יש מהן שדרכו לישור ויש מהן שאין דרכו לישור:

ושרע תנא מניח. פי' לכך לא פירש הכא כלום ואזלינן בתר כללא:

כתב יד ב

ואלו מהם שדרכן לישור. ר"ל אילו קליפי נץ ורמון יש מהן שדרכן לישור ומהן שאין דרכן לישור. לכן לא פירש תנא כלום ואזלינן בתר כללא:

כתב יד א

מהו לצבוע בטובת הנאה. פי' הא דקתני במתני' לא יצבע בשכר מבעיא ליה אם מותר לצבוע בטובת הנאה או לא:

השלשושית וחלבצין התגר עושה כו' ט"ס וצ"ל הלשושית והחלבצין הצובע עושה לעצמו הדא אמרת כו'. פי' מדלא התיר אלא לעצמו משמע הא לאחר אפי' בטובת הנאה אסור:

כתב יד א

ואחד איסור הנייה צ"ל ואחד איסור סחורה:

כתב יד א

שלא יהא מזבין בה בההוא אתר בכל שנה. פי' דמחזי טפי כעושה סחורה כשהוא מזבין במקום אחר בכל שנה **אגריכון על משחא אלא על חטייא צ"ל להיפך על חטייא אלא על משחא**:

כתב יד א

תמן תנינן א"ר יהודה. פי' דחשיב התם גבי פסולי עדות סוחרי שביעית וקאמר התם ר' יהודה אימתי פי' [אימתי] הן פסולין לעדות:

בזמן שאין לו אומנות אלא הוא כו':

ומפרש האיך עובדא. פי' האי שאין לו אומנות אלא הוא אם דוקא שיהי' לו אומנות אחרת בלא הוא אף בשביעית אז מותר לר"י אבל כשאין לו אומנות אחרת בשביעית אף שקודם שביעית היה לו מלאכה אחרת כיון שבשביעית אין לו מלאכה אחרת חשוב ג"כ לר"י אין לו מלאכה אחרת או אינו אסור לר"י אלא אם אף בשאר שני שבוע אין לו מלאכה אחרת אבל אם בשאר שני שבוע יש לו מלאכה אחרת אף אם בשביעית אין לו מלאכה אחרת חשוב ג"כ לר"י יש לו מלאכה אחרת כיון שבשאר שני שבוע היה לו מלאכה אחרת והא דא"ר יהודא אם אין עמו מלאכה אחרת דמשמע שצריך שיהיה עמו מלאכה אחרת איכא למימר דהיינו כשהיה יושב ובטל כל שאר שני שבוע:

ר' בא בר זבדי עד תנא ר' יהודא מיותר כאן:

תני ר' יהודא לחומרא האיך עבידא כו'. פי' דלר' יהודא אינו מותר אא"כ היה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע ואף בשביעית אבל אם לא היה לו מלאכה אחרת בשביעית אף שהיה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע או אף שהיה לו מלאכה אחרת בשביעית אלא שהיה יושב ובטל כל שאר שני שבוע אסור לר' יהודה פי' דכיון שאין עושה מלאכה אלא בשביעית ויושב ובטל כל שאר שני שבוע א"כ הוי עיקר המלאכה שלו מה שהוא עושה סחורה מפירות שביעית ומה שהוא עושה עמה מלאכה אחרת הוי כטפל לגבה ולכך אסור:

אבל אם היה עוסק צ"ל אבל אם לא היה עוסק:

אע"פ שאין עמה מלאכה צ"ל אע"פ שיש עמו מלאכה:

לא בדא מיותר:

הלכה כרבי יהודה מתני' צ"ל דמתני' פי' כר' יהודה ולא כרבנן והא דקאמר דמתני' היינו לא כמו שהברייתא מפרש לחומרא אלא כמתני' דמשמע דר"י אינו אוסר אלא אם אין לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע וגם היום אין לו מלאכה אחרת אבל אם היה לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע אף שבשביעית לא היה לו מלאכה אחרת מותר:

(**איקלע**) [**אקלס**] **ר' בא בר זבדא**. פי' לר' אבהו:

ומבעיא ליה להגמ' אף הכא כן. פי' אם גבי ציידין נמי פסקינן כר' יהודה או כרבנן:

ומפרש ר' יוסי בר בון תמן המלכות אונסת. פי' גבי סוחרי שביעית לפיכך הקילו דאם יש לו מלאכה אחרת מותר משום שהמלכות מטיל מס על הסוחרים:

ברם הכא. פי' גבי ציידין:

אין המלכות אונסת ואם כן אפשר דפסקינן כרבנן:

כתב יד ב

האיך עבידא. ר"ל האי אין לו אומנות אלא הוא. אם דמצריך ר' יהודא גם בשביעית יהי' לו דוקא אומנות אחרות בלא הוא. או דס"ל בשביעית אף אם אין לו מלאכה אחרת ש"ד. אלא אם גם בשאר שני שבוע אין לו מלאכה אחרת אז אוסר ר' יהודא:

הלכה כר' יהודא דמתני'. ודלא כרבנן והא דקאמר דמתני'. היינו דלא כמו הברייתא שמפרש לחומרא אלא כמתני' דמשמע אלא אם אין לו מלאכה אחרת בשאר שני שבוע וגם בשביעית אין לו מלאכה אחרת. אבל אם הי' לו מלאכה בשאר שני שבוע אף שבשביעית אין לו מלאכה אחרת מותר:

[**אוף הכא כן**. מבעי לי' אם גבי ציידין נמי פסקינן כר' יהודא:

תמן המלכות אונסת. גבי שביעית הקילו משום שהמלכות מטיל מס על הסוחרים ברם הכא גבי ציידין אין המלכות אונסת ואפשר דפסקינן כרבנן:

הלכה ב

כתב יד א

בראשה דפירקא תני. תיבת דפירקא מיותר וה"ג ברישא את אמרת אין אוכלין על העיקר. פי' דאמרת גבי לולבי זרדין דיש להן ביעור אף שהעיקר מתקיים בארץ:

וכאן את אמרת אוכלין על העיקר. פי' גבי לולבי האלה והבוטנים דאמרת אין להם ביעור אף שאין מתקיים בארץ משום שהעיקר מתקיים בארץ:

ומשני תמן כו':

כתב יד ב

בראשה את אמרת. ברישא גבי לולבי זרדין את אמרת יש לו ביעור אע"פ שהעיקר מתקיים בארץ אין אוכלין על העיקר:

כתב יד א

תני וכולן. פי' לולבי זרדין והחרובין ושאר השנויים במתני' **שנכנסו משישית לשביעית ששית**. פי' משום דאזלינן בתר השרשה כשאר זרעים:

חוץ מן העדל. פי' דאזלינן בתר לקיטה כדמפרש בתר הכי:

מפני שהוא כירק:

ר' אבהו כו'. פי' שפליג וסבר דבכולן אזלינן בתר לקיטה:

ומקשי והתני כו' הסיאה כו' והקירנס שבחצר אם היה שנייה כו' משישית לשביעית ששית כצ"ל. אלמא דאזלינן בתר השרשה ועמד בקושיא:

ומקשי מניה וביה הכא את מני לחוריה. פי' גבי שביעית דאזלינן בתר השרשה:

והכא את מני לקומיה. פי' גבי שניה הנכנסת לשלישית דאמרת שלישית אלמא דאזלינן בתר לקיטה:

ומשני ר' יוסי שלישית. פי' משו"ה שניה נכנסת לשלישית אזלינן בתר שלישית דשלישית אע"פ שאין בהן מעשר שני יש בהן מעשרות:

אבל שביעית אין בהן מעשרות כלל:

ומפרש הטעם תמן ברשות בעלים. פי' גבי ששית הנכנסת לשביעית דאזלינן בתר שביעית היינו משום שאין בהן מעשרות והן ברשות בעלים לכך החמירו אבל שניה הנכנסת לשלישית דיש בהן מעשרות אף שאין בהן מעשר שני והן ברשות עני הלכך אזלינן בתר שלישית ליתן מעשר עני ואינו יכול לפוטרו ממעשר עני מספק ואז יתן גם מעשר שני:

וע"ז קאמר מוטב שיתן מעשר אחד בוודאי מליתן שניהם בספק. פי' דאם אתה מצריך עליו ליתן שני מעשרות הוא יודע שיש ספק וא"כ אפשר שאפי' אחד לא יתן מחמת פשיעה:

כתב יד ב

תני וכולן כו'. הני כולם השנוים במשנתינו אזלינן בתר השרשה כשאר זרעים חוץ מן העדל דאזלינן בי' בתר לקיטה כירק:

ליתכאן משישית לשביעית. דר' אבהו פליג וס"ל בכולן אזלינן בתר לקיטה. **ומקשי והתני הסיאה כו'**. אלמא דאזלינן בתר השרשה ועמד בקושיא:

הכא את מני לחודיה. מקשה על הברייתא מיניה וביה. דגבי שלישית אזלת בתר לקיטה. וגבי שביעית אזלת בתר השרשה. **ומשני שלישית אע"פ שאין בהם מעשר שני יש בהן מעשרות כו'**. **ומפרש תמן ברשות בעלים**. ר"ל כשנכנסת לשביעית שנה שאין בה מעשר כלל הרי הוא ברשות בעלים והחמירו על הבעלים. אבל שניה שנכנסת לשלישית שהיא ג"כ שנה שיש בה מעשר אלא שתוציא מן מעשר עני למעשר שני. ה"ה ברשות עני ואי אתה יכול להוציא מרשותו. וא"ת יתן שני מעשרות מספק. ז"ש מוטב שיתן א' בודאי ולא שנים מספק. כי אם ידע שהוא ספק יפשע ולא יתן כלל:

כתב יד א

ה"ג מ"ד יש להן ביעור. פי' בין לעלין בין ללולבין יש להן ביעור:

ר"א. פי' דאמר לעיל גבי הכובש שלשה כבשין הולכין אחר הראשון:

מ"ד אין להן כו':

כתב יד א

ודמיא היא כל רבה צ"ל ודמיא היא לכל דבר. פי' וכי אמרינן שהן דומין לכל דבר והא יש חילוק ביניהם:

קטף בטל ע"ג שרפו. וא"כ איכא למימר שהיא עיקר הפרי כיון שאין בקטף אלא השרף אבל האילן אינו בטל ע"ג השרף וא"כ משו"ה לא הוי פרי אלא הפגין:

אוכלי בהמה כו'. פי' והאיך אתה מדמי שביעית לערלה וא"כ אף שבערלה מותר מיהו בשביעית אסור:

אית לך חורי. פי' עוד י"ל דבר שיש לפסוק הלכה טפי כר' יהושע מכ"ש כיון שאינן דומין הדינין זה לזה:

כתב יד ב

קטף בטל ע"ג שרפו. והוא הפרי של קטף שאין בקטף אלא השרף אבל שאר אילן אינו בטל ע"ג השרף ולא הוי השרף פרי אלא שרף הפגין הוא דאסור:

אית לך חורי. כלומר עוד טעם לפסוק כר' יהושע טפי מלפסוק כר' שמעון:

כתב יד א

ומבעיא ליה להגמ' הא דקאמר המעמיד בשרף הפגין אסור אי משום שהשרף עצמו פרי או משום שהפגין שרי ונ"מ לענין תרומה כדמפרש:

אין תימר שהשרף פרי אף בתרומה אם העמיד בשרף הפגין אסור לזרים:

ואין תימר שהפגין פרי. להכי אסור משום ערלה שהוא נהנה מן הפגין אבל השרף עצמו אינו פרי א"כ בתרומה מותר שהנאת תרומה מותרת:

כתב יד א

הכא את אמרת ילקוט את הורד. פי' גבי ורד חדש שכבשו בשמן ישן משמע יהא השמן מותר:

וכאן את אמרת חייב בביעור. וישן בחדש משמע ששניהם אסורים:

א"ר זעירא כו' אנא פתר לה להדין ורד בתרין פתרין. פי' בשני אופנים:

ורד חדש שכבשו בשמן ישן. פי' דזה הכלל בורד עם שמן דכשהשמן חדש אז בולע מן הורד אבל כשהוא ישן אינו בולע ולכך כשכבש וורד חדש היינו וורד של שביעית בשמן של ששית שאז השמן אינו בולע מן הורד אלא הורד מן השמן ולכך אמר ילקוט את הורד:

וישן בחדש היינו ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית שאז גם השמן בולע מן הורד ולכך אמר שניהם חייבים בביעור:

כאן חסר פתר חורין ורד חדש שכבשו בשמן ישן היינו ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית. פי' ולעולם הורד בולע מן השמן והשמן אינו בולע מן הורד ולכך ילקוט את הורד:

ישן בחדש היינו ורד ששית שכבשו בשמן של שביעית. פי' שהורד בולע מן השמן ולכך חייבים שניהם בביעור:

הדרן עלך כלל גדול קמא

כתב יד ב

ורד חדש שכבשו בשמן ישן. דס"ל כשהשמן חדש הוא בולע מן הורד וכשהוא ישן אינו בולע מן הורד אבל הורד בולע מן השמן בין חדש בין ישן. לכן ורד חדש של שביעית שכבשו בשמן ישן של ששית השמן לא בלע כלום ז"ש ילקט את הורד. וישן בחדש היינו ורד ישן משל שביעית שכבשו בשמן חדש של שמינית גם השמן בולע ז"ש שניהם חייבים בביעור:

פתר חורין. וס"ל הורד בולע מן השמן והשמן אינו בולע מן הורד. לכן ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית ילקט את הורד. אבל ורד ישן של ששית שכבשו בשמן חדש של שביעית שניהם חייבים בביעור **ולא מיעט אוכלי בהמה**. כיון דליכא אלא מיעוט אחד מסתברא למעט אוכלי אדם:

פרק ח

הלכה א

כתב יד א

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מיעט. פי' דמשמע לאכילה ולא למלוגמא וכיון דליכא אלא מיעט אחד אמרי' מה מיעט אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם:

ולא מיעט אוכלי בהמה:

ר' יוסי לא אמר כן. פי' שהיה לו דרש אחר לרבות אוכלי בהמה לעשות מלוגמא ולמעט אוכלי אדם:

לכם לאכלה מיעט. פי' דמשמע לאכלה ולא למלוגמא:

לך ולעבדך ולאמתך וגו' תהיה כל תבואתה לאכול. דמשמע נמי לאכול ולא למלוגמא:

א"כ הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות אוכלי בהמה שעושין מהן מלוגמא:

ונרבה נמי אוכלי אדם. פי' לעשות מלוגמא:

ומשני א"ר מתני' כיי דר' בון בר חייא כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש. פי' והכא נמי אם אתה מרבה אף אוכלי אדם לעשות מלוגמא א"כ לא מיעטתה ממיעוט הראשון כלום הרי אתה שובר מדרש הראשון לגמרי אבל השתא אמרינן כשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה:

ומבעיא ליה אוכלי בהמה אם מותר לעשות מהן צבועין לאדם. ופשיט מק"ו מאוכלי אדם שמותר לעשות מהן צבועין לאדם וכ"ש אוכלי בהמה:

כתב יד ב

מיעוט אחר מיעוט לרבות. לא שהמיעוט יתהפך לרבות. אלא מיעוט כשהוא אחד הוא בא למעט את הכל. ומיעוט השני ממעט כח מיעוט הראשון שאינו ממעט את הכל ונמצא שבא לרבות:

כתב יד א

אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לבהמה כו':

ודכותיה מיותר עי' בהגהות הגר"א.}:

ודחי ר' יוסי דמה לאוכלי אדם שעושין מהן צבועין לאדם שכן צבעי אדם יש עליהן קדושת שביעית. פי' שפירות שאינ' ראויין אלא לצבועין אפ"ה קדושת שביעית חל עליהן אלמא שגם צבעי אדם חשובות הן פרי ולכך כי עושה מאוכלי אדם צבועין לאדם לא נקרא איבוד כלל אבל בצבועין לבהמה שהפרי שאינה מיוחדת אלא לצבועין לבהמה

ודאי אין קדושת שביעית חלה עליהן ובאוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן וא"כ נקרא איבוד טפי:

כתב יד ב

שכן צבע אדם יש להן קדושה. היינו פירות שאינן אלא לצבע אדם אפ"ה קדושת שביעית חלה עליהן אלמא צבעי אדם חשובות פרי. והעושה צבועין מאוכלי אדם לא נקרא איבוד. משא"כ פירות שאינן אלא לצבעי בהמה ודאי אין קדושת שביעית חלה עליהן. ואוכלי בהמה חל עליהן קדושת שביעית וכשיעשה צבועין מאוכלי בהמה הוי איבוד:

כתב יד א

שאסור לשולקן. פי' כיון שאין דרך אוכלי בהמה לשלוק השליקה נקראת איבוד:

לא הכל ממנו. לא הכל ממנו צ"ל לא כל הימנו לא כל הימנו:

ה"ג המוכר מוכר לעצים והלוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים כו'. פי' שאחר המכירה חישב עליהן לעצים לא כל הימנו:

והלוקח לוקח לאוכלין ואח"כ לעצים. פי' בתחילת המכירה חישב עליהן לאוכלין ואח"כ היינו בסוף המכירה לקח לעצים:

ע"ז מבעיא ליה אם אסור משום שביעית או לא:

מה אנן קיימין. פי' בהא דקתני שלקח לאוכלין ואח"כ חישב עליהן לעצים פי' דהא מסתמא לא מבעיא ליה אם בתחילת לקיחה חישב עליהן לאוכלין ואח"כ חישב לעצים דמה מהני מה שמחשב אח"כ כיון שתיכף כשלקח חישב לאוכלין נעשה אוכל ומה שמחשב קודם הלקיחה נמי לא מהני כלום אלא ודאי הא מבעיא ליה אם בשעה שנתן מעות חישב לאוכלין ובשעה שמשך חישב לעצים ומיבעיא ליה אם מעות קונות או לא:

וע"ז קאמר הגמ' אם כשמשך תחילה ובשעת משיכה חישב לאוכלין א"כ דמי אוכלין נתן לו ואף שחשב אח"כ בשעת מתן מעות לעצים לא מהני כלום:

אלא כי אנן קיימין כו'. ופשיט בפלוגתא דר"י ור"ל אם המעות קונות דבר תורה:

דו אמר מעות קונות כו' דו אמר אין המעות קונות כצ"ל:

דמי עצים נתן לו. פי' ומה שחשב תחלה לאוכלין לא מהני כלום כיון שלא היה שלו בשעת המחשבה:

המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצים היה זה מעמיד וזה מעמיד. פי' דבתחלה כשרצה ליקח מהם היה המוכר מוכר לעצים והלוקח לוקח לאוכלין אלא שלא הושוו במקח שזה הי' רוצה ליקח חמשה זהובים וזה אינו רוצה ליתן רק ג' זהובים:

כתב יד ב

שאסור לשולקן. משום דאין דרך לשלוק אוכלי בהמה. לכן הוי איבוד:

מה אנן קיימין. האי אח"כ חישב עלי' מה מועיל הלא מחשבה אינה מועלת כ"א בשעת קנין דוקא. ואי איירי שמשך ואח"כ נתן מעות ובשעה שמשך חישב לאוכלין. ובשעה שנתן מעות חישב לעצים. תקשה ג"כ מה מהני מחשבה אחר המשיכה ומשני בשנתן לו מעות ואח"כ משך וכו':

כתב יד א

היה זה מעמיד פי' שזה המוכר מעמיד במקחו עד שיתן לו הסך הנ"ל וגם הלוקח אינו רוצה ליתן רק הסך הנ"ל ואח"כ נתרצו ולקח סתם מבעיא ליה אם אזלינן בתר תחילת המחשבה של לוקח שהיה לאוכלין או בתר סוף המחשבה שלקח סתם אמרינן דנתרצה למחשבת המוכר:

ומשני ייבא כהדא אם המוכר תובע ללוקח. פי' אם בענין המקח נתרצה המוכר ללוקח אזלינן בתר הלוקח ואם להיפך אזלינן בתר מחשבת המוכר:

וכא כן. פי' דהאי דינא לענין שזה מעמיד במקחו וזה מעמיד במקחו ואח"כ נתרצו זה לזה זה אומר על מקח שלי נתרצית וזה אומר על מקח שלי נתרצית בזה נמי אמרינן כן אם המוכר תובע ללוקח דהיינו שאח"כ אמר המוכר ללוקח קח לך החפץ סתם ולקח הלוקח מסתמא על דעת הלוקח נתרצו וכן להיפך ולכך אמר הכא וכאו נמי כן:

כתב יד ב

הי' זה מעמיד וזה מעמיד. בתחלת המקח המוכר חישב לעצים והלוקח חישב לאוכלין. ולא נשתוו בסכום המקח. המוכר אומר בשלשה והלוקח אומר בשנים. זה מעמיד במקחו וזה מעמיד במקחו. אלא שאח"כ נתרצו במקח בסתם שלא חישבו לא לאוכלין ולא לעצים אי אזלינן בתר תחלת מחשבה של לוקח. או כיון דקנה סתם נימא שנתרצה לדעת המוכר:

ופשיט ייבה כהדא אם המוכר תובע ללוקח כו'. כמו באם שלא הזכירו סכום המקח בשעת קנין. והמוכר אומר על דעת סכום מקח שלו. והלוקח אומר על דעת סכום שלו. ואזלינן בתר התובע אם בשעת הקנין תבע המוכר את הלוקח בסתם שיקח את החפץ יעשו כדברי הלוקח וכו':

וכא כן. גם כאן כן לענין מחשבה אזלינן בתר התובע ויעשו כמחשבה שכנגדו:

הלכה ב

כתב יד א

אבל לוקח הוא שמן ערב בשביעית מכל מקום כצ"ל וכדמפרש לקמן מאי מכל מקום:

כתב יד א

הדא אמרת שהוא מותר. פי' דמשמע ליה דלכל מילי קל שביעית מתרומה וגבי תרומה אמרינן שמותר לפטם דאל"כ לימא נמי קל תרומה משביעית שמותר לפטם:

ומקשי והתני אסור. פי' דתני גבי שביעית שאסור לפטם וא"כ קשיא על מתני' דממתני' משמע שמותר לפטם כדפרישית:

ומשני דהכא ר' יהודא היא דסבר גבי תרומה שמותר לבשל מפני שמשביחו וה"ה לפטם שמותר וא"כ גבי שביעית נמי מותר מדלא אמר קל מהן מעשר שני שבמע"ש לכ"ע מותר לפטם ובריייתא דתני אסור גבי שביעית אתיא כרבנן ובאמת קל מהן שמותר לפטם ובשביעית אסור לפטם כמו בתרומה:

כתב יד ב

דר' יהודה היא. מתניתין דקתני קל מהן שביעית ודייקינן מיניה שמותר לפטם אתיא כר' יהודה. דר' יהודה מתיר בתרומה לבשל מפני שהיא משביחו והוא הדין דמתיר לפטם מפני שמשביחו ובריייתא דתני אסור לפטם בשביעית כרבנן דאמרי אין מבשלין יין של תרומה. ולדידהו אין ה"נ דמצי למתני קל מהן מעשר שני דמותר לפטם לכ"ע:

כתב יד א

אפי' טהורה נתנה להדלקת הנר. ומע"ש דטהורה נתנה להדלקת הנר מ"מ טמאה לא נתנה להדלקת הנר שנאמר לא בערתי ממנו בטמא:

כתב יד ב

תרומה טמאה נתנה להדלקת הנר. וכן גבי מעשר שני טהורה נתנה להדלקת הנר. ולא טמאה נתנה להדלקת הנר דכתיב בה לא בערתי ממנו בטמא:

כתב יד א

ולא שמן שריפה צ"ל ולא שמן תרומה פי' לסוך הידים בבתי כנסיות אסור:

כתב יד ב

ולא בשמן תרומה לא בבתי כנסיות. היינו לסוך הידים בבתי כנסיות אסור:

הלכה ג

כתב יד א

וימכרו בזול צ"ל וימכרו ביוקר:

כתב יד א

איליין קורדקיא. פי' הם ניכרין וא"כ מותר למכור במדה:

כתב יד א

מימר עבור אצבעך ט"ס וצ"ל אסור מימד באצבעו. פי' שאסור אפילו למוד באצבע כמה הוא ארוך:

כתב יד ב

אסור מימד באצבעו. למוד באצבע כמה הוא האורך אסור:

כתב יד א

טבח כהן כו'. פי' דמבעיא ליה אם הוא מותר אפי' בשוק למכור דהא אצלו אף בבית כבשוק ותנן את שדרכו ליאגד בבית כו':

ופשיט דאסור. פי' שאף בבית אסור שאצלו גם בבית כבשוק ובשוק ודאי אסור שהוא כעושה סחורה בגופו:

כתב יד ב

טבח כהן כו'. גבי טבח הבית שלו הוי כמו בשוק. ומיבעי אם הותר לו למכור אף בשוק:

כל גרמה היא אמרה דהוא אסור. ואפי' בבית אסור לו למכור:

הלכה ד

כתב יד א

שנאכלם ונשתם בירושלים מה בין האמור לחלק ומה בין האמור שנאכלם ונשתם בירושלים ר' זעירא כו' כצ"ל:

כתב יד א

א"ר יוסי קשיתיה קומי ר' יעקב צ"ל א"ר יוסי בשם ר' יעקב ויש עימעום לאיסור. פי' וכי שייך לשון עימעום על איסור:

ועוד מקשי ופת לא כתבשילי גוים הן כו'. פי' ואיך (אי) [את] אמרת דבמקום שאין פת ישראל מצוי בדין הוא שיהא מותר א"כ בתבשיל נמי נימא הכי:

ומשני אדרבה דאף במקום שאין פת ישראל מצוי פת הבא מן הגוי אסור אלא שעימעמו עליה והתירו משום חיי נפש וא"כ גבי תבשיל דליכא למימר הכי באמת אסור אף במקום שאין תבשיל ישראל מצוי:

אלא כן היה ט"ס וצ"ל אלא כיני במקום כו':

כדברי מי שהוא מתיר. פי' אפת כותי קאי:

כתב יד ב

ויש עמעום לאיסור. בתמי' וכי שייך לשון עמעום לאיסורא. ועוד תקשה ופת לא כתבשילי גוים הן. וא"כ בתבשיל נמי נימא במקום שאין תבשיל ישראל כו':

ומשני אלא כיני במקום שאין פת ישראל כו':

כתב יד א

רשב"ל אמר במראה לו את הלוקט ט"ס וצ"ל הקלחין. פי' אמתני' קאי דמחלק בין האומר לקוט לי ירק היום ובין האומר לקוט לי בו ירק היום פי' דבלקוט לי מותר ובלקוט לי בו אסור מפרש רשב"ל דלקוט לי איירי במראה לו את הקלחין ומשו"ה מותר דאינו נותן לו אלא שכר רגלו. פי' דהיינו שכר הלקיטה אבל כשא"ל לקוט לי בו דהיינו שאינו מראה לו מקום הקלחין מחזי כמוכר לו מפירות שביעית שאסור לעשות סחורה מהן:

ר' יוחנן אמר אע"פ שלא הראה לו כמו שהראה לו. פי' אלא החילוק שביניהם כשאמר לו לקוט לי אף שלא הראה לו כמו שאומר לקוט בשבילי וא"כ אינו נותן לו אלא שכר הלקיטה ולכך מותר אבל כשאומר לקוט לי בו הוי כמו שאומר לקוט לך ומכור לי בו ולכך אסיר:

מתני' פליגי על ריש לקיש ט"ס וצ"ל מתני' פליגי על ר' יוחנן דתניא כו'. פי' והא הכא אף שלא אמר לו אלא להביא יין לחולה ולא אמר לו ביין שתביא לי אינו חייב ליתן לו שכר רגליו עד שיביא לו או עד שמראה לו ממקום פלוני ולא אמרינן אף שלא מראה לו כמי שמראה לו:

ומשני מה עביד ליה ר' יוחנן קל הקילו בשביעית. פי' ולהכי גבי שביעית אף שלא הראה לו כמי שמראה לו:

מה עביד ליה רשב"ל פתר לה במראה לו מיותר:

מתני' פליגא על ר"י ט"ס וצ"ל על ר"ל לא יאמר אדם לפלוני הילך דינר זה והביא לי לקט היום כו'. פי' משום דנעשה כמו שלוקט העני בשבילו והוא אסור ליקח לקט אבל כשא"ל בלקט שתביא לי מותר דהוי כמו שלוקט לעצמו ומוכר לו אלמא דכשא"ל הבא לי לקט היום אף שלא הראה לו מקום הלקט נעשה כמו שלוקט בשבילו כמו שהראה לו:

ומשני מה עביד לה ריש לקיש פתר לה במראה לו. פי' הא דקתני אם א"ל הבא לי לקט היום אסור היינו כשמראה לו. **מה עביד לה ר"י קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן מיותר**:

כתב יד ב

רשב"ל אמר. הא דקתני במתני' לקוט לי ירק היום מותר מיירי במראה לו את הקלחין דאינו נותן לו אלא שכר רגלו היינו שכר הליקוט לכן מותר:

רי"א אפי' לא הראה לו כמי שהראה לו ומותר. אלא לקוט לי בו משמע לקוט לך ומכור לי בו להכי אסור:

אם לאו אינו חייב ליתן לו. הא הכא לא אמר ביין שתביא לי אעפ"כ אינו חייב ליתן לו שכר רגליו עד שיביא לו או עד שהראה לו מקום ולא אמרינן אפי' לא הראה לו כמי שהראה לו הרי דמתני' פליגא על ר' יוחנן:

קל הקילו בשביעית. דאף שלא הראה לו כמי שהראה לו:

והביא לי לקט היום. משום דהוי כמו שלוקט העני בשבילו והא הכא לא הראה לו ונעשה כמי שהראה לו. הרי דמתני' פליגא על רשב"ל:

כתב יד א

מה אנן קיימין אם באומר הב לי ואנא יהיב לך. פי' ודאי א"כ לא יהוה כ"א חליפין ומותר לכ"ע:

ואם באומר הב לי ואפשר שאנא יהיב לך בודאי אסור לכ"ע דהוי כמו פורע חוב דודאי לא סמיך עליו שיתן לו אלא שאם לא יתן לא ישלם לו והשתא כשנותן לו הוי כפורע חוב:

אלא כי אנן קיימין באומר הב לי וברי לי ואנא יהיב לך ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין. דסברי דאין ירקות השדה מצויין וא"כ לא סמיך עליה והוי כפורע חובו:

ורבנן סברי ירקות השדה מצויין וא"כ הוי כמחליף דסמיך עליה:

כתב יד ב

אם באומר הב לי ואנא יהיב לך. ולא הוי כ"א חליפין ומותר לכ"ע ואם באומר הב לי ואפשר שאנא יהיב לך ד"ה אסור דהא לא סמך עליו שיתן לו ובאם שלא יתן לו ישלם נמצא כשנותן לו הוי כפורע חוב:

שאין ירקות שדה מצוים. ולא סמיך עליו הוי כפורע חוב וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצוין הוי כמחליף:

הלכה ה

כתב יד א

תני אין נותנין לא לבלן ולא לספר ולא לספן ר' יוסי אומר אף לא למבייר. פי' למי שעושה בורות:

ומקשי מחלפא שיטתיה דר' יוסי תמן הוא אומר אין לוקחין צ"ל לוקחין מים ומלח. פי' מדמי שביעית:

וכאן הוא אומר הכין. פי' שאין נותנין למבייר דהא הוי כמו שהוא לוקח מים:

כתב יד א

ומשני מה פליגי בתשמיש כצ"ל. פי' הא דפליג ר' יוסי ואמר שאין נותנין למבייר היינו כשאינו אלא לתשמיש אבל כשהמים לשתות אף ר"י מודה שמותר והא דקתני לוקחין מים היינו לשתות:

הוי מאן תנא אבל נותן למבייר לשתות. פי' דמשמע דוקא לשתות אבל לשאר תשמיש לא:

כתב יד ב

מה פליגי בשתשמישו. אבל בשתיה אף ר' יוסי מודה:

כתב יד א

אתיא כר' יוסי. אבל לרבנן אף לשאר תשמיש מותר:

ומשני א"ר יוסי ט"ס וצ"ל א"ר יימא דברי הכל היא. פי' דמתני' אתיא כד"ה דאף רבנן מודו דדוקא לשתות אבל לשאר תשמיש אסור אלא דרבנן סברי דלשתות אפי' אינו ראוי אלא לבהמה נמי מותר ור' יוסי סבר דוקא לאדם מותר אבל לא לבהמה וא"כ הא דקתני לא למבייר היינו כשאינו ראוי אלא לבהמה והא דקתני לוקחין מים היינו כשראויין לאדם דוקא ומתני' דקתני סתם נותן למבייר לשתות אכא לאוקמה בין לבהמה ובין דוקא לאדם ואתיא כד"ה:

כתב יד א

אבירודימס צ"ל אבידומוס:

פלתה צ"ל פלפלתה:

הלכה ו

כתב יד א

מן את ספיח עד את ספיח השני צ"ל למטה אחר ורבותינו התירו לעשות בקוטבי:

כנגד הקוצרים צ"ל שלא כדין הקוצרים. וה"פ את ענבי נזירך לא תבצור דמשמע לא תבצור כדרך הבוצרים הא שלא כדרך הבוצרים מותר. ומפרש הפסוק דהיינו מן השמור בארץ אין אתה בוצר. כלל שהרי הם אסורין:

אבל אתה בוצר מן המופקר. והיינו דוקא שלא כדרך הקוצרים אבל כדרך הקוצרים אסור:

ומדייק האי דקאמר בלשון לא תקצור אם בשמור איירי ולאסור כולו קאתי הו"ל למכתב לא יאכל ומדקאמר בלשון לא תקצור משמע דאיירי אף (בין) [מן] המופקר ואסור הקצירה שכדרך הקוצרים. ומקשי א"כ לפי זה הא דנקט נמי גבי ספיחין את ספיח קצירך לא תקצור אמרת נמי הכא דדוקא כדרך הקוצרים אבל שלא כדרך הקוצרים לא. פירוש מותר והא ודאי ליכא למימר כן דהא ספיחין אסור הכין ומשני ר' לא דגם גבי ספיחין איירי בספיחי היתר ואסור הקצירה שכדרך הקוצרים. **ומפרש ר' מנא היכי דמי הספיחין שיהי' מותרין**:

והיינו כשעלו מאליהן. פי' שבמקום שאין זורעין כלל שבודאי לא נזרע:

שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהו מותרין. פי' לקצור כדרכו:

ולפום כן צריך מימר אסור:

כתב יד ב

מן השמור בארץ כו' לא תבצור כדרך הבוצרים. ע"כ האי לא תבצור לא אתיא לאסור את השמור דשמור אסור אף באכילה ולמה אפקי' קרא בלשון לא תבצור אלא קרא אתיא למן המופקר דמותר באכילה אבל לא תבצור כדרך הקוצרים . ופריך כתיב ואת ספיח כו'. דלא תוכל לדרוש הא קצירה שלא כדרך הקוצרים מותר דהא ספיח אף באכילה אסור. ומשני דמיירי בספיחי היתר ור' מנא מפרש ספיחי היתר היכי דמי כשעלו מאליהן ר"ל במקום שאין זורעין כלל:

כתב יד א

ולעשות בקוטבי כרבנן ט"ס וצ"ל כרבותינו:

שלא יהו נוטלין שכר בדיהן שמן. אותן העושין בבית הבד לא יהו נוטלין שכרן משמן שביעית:

אלא מעות כר' יהודה ור' נחמיה הורי לון מיותר:

כתב יד א

תני החמרין והכתפין וכל העושין בשביעית שכרן שביעית כצ"ל:

א"ר זעירא בפירות היתר היא מתניתא. פי' דהיינו שהוא עוסק בפירות היתר:

ומהו שכרן שביעית היינו שיהא נוטלין ממה שיהיו עושין שביעית. פי' שיהו נוטלין שכרן מדמי שביעית:

ויהא הא דהורי ט"ס אלא כצ"ל והא הורי ר' יוחנן לאלין דבי ר' ינאי כו'. אלמא שאסור ליקח שכרן משביעית:

ומשני כרבי יהודה וכר' נחמיה הורי לון. פי' מדינא מותר אלא דסבר כר' יהודה כו' ולכך החמיר שלא יטלו אלא מעות ולא פירות שביעית:

ר' הילא אמר במכתפי פירות עבידה היא מתניתא. פי' הא דקתני כל העושין בשביעית היינו בפירות שביעית. **ומה שכרן שביעית**. פי' דהשתא א"צ לפרושי שיהא נוטלין שכרן שביעית אלא שקנס קנסו שאף אם יש לו פירות היתר הן נעשין שביעית משום קנס כמו ביי"נ דקתני שכרו אסור:

כתב יד ב

שיהיו נוטלין ממה שיהיו עושין. ר"ל שיהיו נוטלין בשכרן מדמי שביעית:

כר' יודא וכר' נחמי הורי לון. כלומר מדינא מותר אלא דסבר כר"י וכר' נחמי' לכן החמיר שלא יטלו אלא מעות ולא פירות שביעית:

הלכה ז

כתב יד א

דברי ר"ש מיותר:

אתיא דיחידאי דהכא. פי' ר"ש דמתיר במתני' **כסתמא דתמן**. דהתם הוא סתם שמותר ליתן לתוכה תבלי חולין ותבלי תרומה:

ויחידאי דתמן כסתמא דהכא כצ"ל. וה"פ ויחידאי דתמן דהיינו ר"מ כסתמא דהכא. דהכא היא סתם שחיישינן לשמא יביאון לידי פסול:

מאי כדון הלכה כר"מ דתמן. פי' דחיישינן לשמא יביאנו לידי פסול ולהכי אינו מותר לבשל אלא מעט מעט וסברי דאפי' למאן דאסר לבשלו מ"מ מעט מעט מותר לבשל:

כתב יד ב

אתיא דיחידאי דהכא כסתמא דתמן. היינו ר"ש דמתיר במשנה דהכא הוא כסתמא דתמן דתנן מותר ליתן לתוכה תבלי חולין ותבלי תרומה. ויחידאי דתמן. היינו ר' מאיר כסתמא דהכא דתנן אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה כו':

מאי כדון הלכה כר"מ דתמן. דאסור לבשל שמא יביאנו לידי פסול. לכן נהגו לבשל על יד על יד ואוכלין:

כתב יד א

מתניתא מסייע לר' יוחנן. פי' דאמר שביעית יוצא אף דרך חילול:

דתני כל מי שיש לו מעות כו'. אלמא שמותר לחלל:

מתניתא מסייע לר"א מי שיש לו סלע כו' והוא רוצה ליקח לו חלוק כו'. פי' ומדמצריך כולי האי ולא נקט סתמא שהולך אצל חנוני ואומר הרי סלע שלי מחולל על הפירות שלך אלא ודאי שאינו יוצא דרך חילול אלא ע"י מכירה:

כתב יד ב

על עיסתו מחללן. משמע שמותר לחלל כר' יוחנן דאמר שביעית יוצא דרך חילול:

וחוזר ולוקח לו חלוק. מדמצריך כולי האי ולא נקט סתמא דאומר הרי סלע שלי מחולל על הפירות שלך ע"כ דאינו יוצא דרך חילול אלא דרך מכירה:

כתב יד א

ר' יוחנן שתי חמרא ויהב פריטין. פי' ולא הוי כפורע חוב אלא כמו שלוקח יין מדמי שביעית:

עד כדון ר' יוחנן דהוא מתהימין. פי' ולכך הוי כמו שנתן דמים בתחלה:

הא שאר כל אדם שאינן מתהימנין. וא"כ הוי כמו פורע חוב מדמי שביעית דכיון שלא נתן לו תחילה הוי חוב:

ר' יעקב בר אחא כו' מחוי ליה בהדא. פי' בחד ידא הוה מראה לו המעות ובחד ידא הוא נוטל היין כדי שלא יהא כפורע חוב:

ר' חזקיה הוה אמר ליה הב לי מן קומוי. פי' בשביל אותן המעות שיש לי:

והדר מפרש מכיון דו אמר כו' כמאן דלא יהב ליה מדמי שביעית. אלא כמו שנתן כבר קודם ששתה היין וכל מה שהוא שותה יוצא המעות לחולין וא"כ לפי זה כשנותן לו אינו נותן לו אלא חולין:

כתב יד ב

הב לי מן קומי. תן לי בשביל מעות המונח לפני:

הלכה ח

כתב יד א

בתו של ע"ה ט"ס וצ"ל פיתו של ע"ה. פי' שמחמיר אפי' בע"ה:

ר' חזקיה אמר מתיר היה כו':

כתב יד ב

א"ר יוסי שאסור ליקח פיתו של עם הארץ. ס"ל דר"א מחמיר אפי' בפת של ע"ה:

כתב יד א

הדא דתימא באלין דימוסייא. פי' הא דקתני במתני' מותר לרחוץ בו היינו באילין דימוסייא דהיינו שרוחצין שם שאינו נהנה מן האיסור עצמו אלא מהמים חמים:

אבל באילין פריבטה אסור. [פי'] דהיינו (בין) במרחצאות שלנו שעושין לזיעה אסור שהרי נהנה מאיסור עצמו:

כתב יד ב

באלין דימוסיא. היינו מרחצאות של מים חמין מותר. דאינו נהנה מהאיסור עצמו אלא מחמת המים. **ברם באילין פרוביטה**. היינו מרחצאות של זיעה שלנו אסור שהרי נהנה מהאיסור עצמו:

כתב יד א

ה"ג הרי זה לא ירחוץ ואם היה אדם של צורה אסור כהדא ריב"ל. פי' דהוא מפרש מאי דקתני במתני' ואם מתחשב הוא ה"ז לא ירחוץ ומפרש דהיינו אם הוא אדם חשוב שהמרחץ ניסוק בשבילו דהיינו שבעה"ב נהנה מה שהוא רוחץ אצלו אסור דהרי הוי כמו שמשלם לו ומייתי ראיה מריב"ל שלא רצה לרחוץ בלוד משום שהיו מכירין אותו שם והיה אדם חשוב ומשו"ה הוה אזיל לבית גברין כו':

כתב יד ב

ואם הי' אדם של צורה אסור כהדא דריב"ל. בא לפרש הא דקתני במתני' ואם מתחשב הוא. היינו שהוא אדם חשוב שניסוק המרחץ בשבילו אסור. דבעל המרחץ נהנה ממה שהוא רוחץ בו והוי כאילו משלם לו. ולכן לא רחץ ריב"ל בלוד שמכירין אותו שם לאדם חשוב:

ובשנות אלי' פירש. ז"ל ואם מתחשב פי' שחושב עמו ואינו רוחץ בחנם אסור. ירושלמי ואם הי' אדם של צורה אסור (זה דין בפ"ע ואינו פי' על המשנה דלא כר"ש) כהדא דריב"ל דהי' אדם חשוב מאוד ואף שאינו משלם לבלן מ"מ טובה היא אצלו לכך לא הי' רוחץ בעירו דשם היסקו בקש ותבן ולגביה אף בחנם אסור ואזל למקום אחר שמסיקין בעצים:

כתב יד א

חמתון דהוה מזלפין להדא אפורדיטי. פי' צורה של ע"ז היתה והיו מזלפין [מים] מהנהר [על הצורה של ע"ז] ורצו לאסור משום שעבד בה:

ואמרו אין דבר של רבים נאסר. והוא הדין לענין שביעית כן:

הדרן עלך כלל גדול תנינא

כתב יד ב

חמתון מולפין להדא אפורדיטא. ראה שהי' מזלפין מן הנהר מים על הצורה של ע"ז וסברי לאסור הנהר מפני שעבד בה. וא"ל ר"י אין דבר של רבים נאסר וה"ה לענין שביעית כן:

פרק ט

הלכה א

כתב יד א

סלקון מישאל אמרין יעול פלן קדמא. פי' דהיינו שהיו מכבדין זה את זה:

ויצאת שפחה של בית רבי ואמרה להן הכניסו לשנים שורין עללין כו' כצ"ל:

כתב יד א

ומקשי ולמה לא תנינן הסיאה והאיזוב והקורנס עמהן. פי' בהדי כוסבר שבהרים ואינך כולהו דליהוי פטורין מן המעשר ונלקחין מכל אדם בשביעית:

שלא תאמר אלו נשמרים. פי' משו"ה לא קתני משום שאלו נשמרים בחצר חייבין ואלו נשמרים בחצר פטורין דהיינו כוסבר אפי' נשמרים בחצר פטורין ובסיאה אם היו נשמרין בחצר חייבין:

אלא אלו ואלו. פי' דאפי' כוסבר אם היה נשמרין בחצר חייבין:

אלו נשמרים בגינה חייבין. פי' דליכא נמי למימר משו"ה לא קתני סיאה בהדי כולהו משום דבכולהו אף אם היה נשמרין בגינה חייבין והכא איירי במן הסתם אבל גבי סיאה ואיזוב אף אם היו נשמרין בגינה פטורין:

אלא אלו ואלו. פי' אף כוסבר אם היה נשמרים בגינה פטורין:

ומשני להכי קתני לאלו טפי משאר דברים היינו לרבותא שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעין. פי' שרוב מין כוסבר שאינו של הרים נזרעין דהיינו שצריכין לזרוע אותן ואינן גדלין מאליהן:

ובאין מן האיסור. דהיינו שמשמרין אותן יהו אסורין. פי' אף כוסבר שבהרים משום גזירה:

לפום כן צריך מימר מותרין. דהיינו דלא גזרינן וכ"ש בסיאה ואיזוב שכל המין הוא הפקר:

כתב יד א

ומיבעיא ליה מהו שיהו אסורין משום ספיחין. פי' דיש בשביעית ג' חלקים דליזרע אסור מדאורייתא:

ספיח הקציר. דהיינו מה שגדל ממה שנפל בשעת קצירה:

במשומר אסור. ובמופקר צריך לאכול בקדושת שביעית. ואותן הגדלין מחמת שנפל בשעת קציר נמי אסורין משום גזירה ואותן שעלו מאליהן כמו אילנות או שאר ירקות הגדלין מאליהן. מן המשומר אסור ומן המופקר מותר אלא שצריך לאכלו בקדושת

שביעית ואסור לקצור כדרך הקוצרים וכן אמרי' בגמ' לעיל דאת ספיח קצירך לא תקצור דמשמע מניה דדוקא כדרך הקוצרים הא שלא כדרך הקוצרים לא אתיא לעלו מאליהן אבל סתם ספיחין אסור אפי' שלא כדרך הקוצרים ומתני' נמי הכי קאמר כוסבר שבהרים דהיינו שעלו מאליהן בהרים פטורין מן המעשרות דסתמן הן הפקר ונלקחים מכל אדם בשביעית דסתמן אינן מן המשומר וע"ז מבעיא ליה אם אותן כוסבר אסור משום ספיחין דהיינו שאם גדלו מחמת נפילת הזרע בשעת קצירה ואינו משובח כמו כוסבר שבהרים אם מותר בשביעית או דספיחין אסור לעולם:

ופשיט ליה מן הדא ר' יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה. פי' שיהא מן המשומר אלמא דהיכא שבא מן ההפקר אף משום ספיחין מותר וכ"ש בעלו מאליהן והשתא אתי שפיר הא דאמרינן בגמ' לעיל (כ"ג ע"ב) דאת ספיח קצירך דמשמע מניה דקצירה שלא כדרך הקוצרים מותר אתיא ספיחי היתר דהיינו שבאין מן ההפקר ולפיכך מותרין הספיחין שלהן ור' מנא אמר דהא פשיטא ליה דספיחין אף שהוא בהיתר מ"מ אסור לקצור כדרך הקוצרים ומאת ספיח שמעינן דאפי' עלו מאליהן דהו"א שמותר לקצור קמ"ל:

יהו מותרין תיבת יהו מיותר:

כתב יד ב

מהו שיהו אסורין משום ספיחין. ג' חלוקי דינים בשביעית. הנזרעים ביד בשביעית אסורים באכילה מדאורייתא. ספיח הקציר היינו הגדל מן הזרע שנחבט בעת הקציר אם הוא שמור אסור ואם הוא מופקר מותרים לאוכלם בקדושת שביעית ואסור לקוצרם כדרך הקוצרים אבל רבנן אסרו אותן ספיחין מחמת גזירה . אבל ספיחין העולין מאליהן כגון אילנות וירקות הגדלין מאליהן. אם הוא מן המשומר אסור. ואם הוא מן ההפקר מותר לאוכלן בקדושת שביעית אפי' מדרבנן אלא שגם הם אסור לקצור כדרך הקוצרים. וכן אמרינן (בירושלמי לעיל כ"ג ע"ב) את ספיח קצירך לא תקצור כדרך הקוצרים הא שלא כדרך הקוצרים מותר לא אתיא אלא לעלו מאליהן. אבל ספיח הקציר אפי' שלא כדרך הקוצרים אסור. ומתניתין נמי ה"ק כוסבר שבהרים היינו שעולין מאליהן בהרים פטור מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית דסתמן מן ההפקר ולא מן המשומר. ומבעי לי' כאן בכוסבר שגדל מן הזרע שנחבט בעת הקציר ואינו משובח כמו כוסבר שבהרים אם נאסר משום ספיחין או לא. ופשיט לי' מן מה דתנן ספיחי חרדל דמותרים שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה ללקט אותן מן השמור אלמא דספיחין מותרין וכ"ש בעלו מאליהן . והשתא אתי שפיר הא דאמרינן לעיל את ספיח קצירך לא תקצור הא

שלא כדרך הקוצרים מותר. אתיא לספיחי היתר שבאים מן ההפקר לפיכך מותרין הספיחין שלהן:

כתב יד א

ה"ג עד כדון זרעו ירקו אפשר זרעו סותר ירקו לא כ"ש. פי' דמבעי' ליה לר' יהודה אספיחי חרדל שמותרין אם גם ירקו מותר או לא:

כתב יד א

ה"ג עאל ר"י ודרש כרבנן דהכא. דכל הספיחין אסורין דהיינו אף ספיחי חרדל:

וכרבנן דתמן דסברי גבי ביצה נולדה בזה מותרת בזה ואין מוקצה:

א"ר בא ב"ר זבדי הורי ר' חוניא דמן חווארין בבית חוורין כהדא דר' יהודא דהכא. פי' דהיינו שספיחי חרדל מותרין:

וכר' יהודא דתמן. דהיינו שנולדה בזה אסורה בזה משום מוקצה:

כתב יד א

א"ר אבא בר זמינא בשם ר' יצחק כו' כצ"ל:

ה"ג הדין סבא דאנא אסר והוא שרי אנא שרי והוא אסר ובעי מיעבד כר' יוחנן. פי' כרבנן דתמן דסברי שנולדה בזה מותרת בזה:

כד שמע דרב ור' חנינא מתפלגין. פי' על ר' יוחנן ואסרין משום מוקצה:

שמע מיניה. פי' לא רצה להתיר:

דאיתפלגון שירי פתילה כו' רב ור' חנינא אמרין אסור. פי' משום מוקצה:

ור' יוחנן אמר מותר. דאין מוקצה:

ומקשי מאי איכפת לה פתילה גבי ביצה. פי' דהיינו משום דרב ור"ח פליגין על ר"י גבי פתילה מסתמא פליגי בביצה ומדמי לה ש"מ שאין לחלק ביניהן:

כתב יד א

תמן הא עביד ליה שתי קדושות. דהיינו גבי עירוב:

והכא עביד ליה קדושה אחת. פי' גבי פתילה מדאסר ליה שירי פתילה של שבת ליו"ט:

ומקשי נמי מאי איכפת ליה. כלומר פתילה גבי עירוב האיך את מדמי לה ומדלא חילק כן ש"מ שאין לחלק ביניהן ומאן דאסר בפתילה אוסר ג"כ בעירוב:

כתב יד ב

ור' מנא אמר. דהא פשיטא לי' דספיחי היתר כדרך הקוצרים אסור. ומאת ספיח שמעינן ספיחין שעלו מאליהן דה"א שמותר לקצור כדרך הקוצרים קמ"ל דלא:

כתב יד א

כל הירק את יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא. פי' ולכך התירו כי יהיה ירא להביא מן המשומר שמא יחקרו אחריו ויתבררו לו שהוא מן המשומר:

ברם הכא. פי' גבי ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וכיון שאינו יכול להכיר אם הוא מן החדש או מן הישן גזרינן שפיר **שלא ילך ויביא מן האיסור**. פי' מן המשומר בשביעית ויאמר משל ערב שביעית הן דזה לא יתברר להן לעולם:

כתב יד א

תלת עשר שנין במערת חרובין שהעלה גופו חלודה כצ"ל:

כו' מה קלא בעלמא כצ"ל:

על פומא דמערתא כצ"ל:

שמע ברת קלא אמרה איתפרקולין ואיתציד דימוס ואשתזיב צפורא אמר ציפרא מבלעדי שמיא לא יצדא כ"ש בר נשא כו' כצ"ל:

הוי טייף וסליק ליה לעיל כצ"ל:

ואנא מפיק לך מיתא מן תמן כו' כצ"ל:

גוזר אני על העליונים שירדו כו' כצ"ל:

הלכה ב

כתב יד א

ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כו'. פי' מניה נפקין ביעור לאחר שכלה לחיה מן השדה שאסור לאכול בבית:

כתב יד א

והשתא מפרש אמאי קאמר במתני' שלש ארצות בכל אחת והיינו משום שאין חיה שבהר גדילה בעומק ואין חיה שבעמק גדילה על ההר וא"כ כיון שכלה מן ההר הוה כלה לחיה שבהר אף אם יש עדיין בעומק וצריך לבער אותן שבהר וכן להיפך:

ומייתי ראיה שאין חיה יכולה להיות במקום שלא גדלה וכן בבקעה ובהר אבל הר והר הוי כמו אותו מקום גופא כיון שהוא במדינה אחת:

כתב יד א

תני רשב"ג אומר סימן להרים מילין כו' אית למדת הדין ואית לעגלה ערופה כו' כצ"ל.

פי' דיש ביניהם למדת הדין כלומר לידע איזו היא הר ואיזו עומק ואיזו שפילה. ואית לעגלה ערופה היינו הא דקתני סימן לנחלים קנים היינו לעגלה ערופה שצריך להוציאה אל נחל איתן אבל כאן ליכא נ"מ כלל:

כתב יד ב

אית למדת הדין איתמר. כלומר יש מהן סימנין לידע למדת הדין דתני במתני' איזה היא הר ואיזה עמק ואיזו שפלה:

ואית לעגלה ערופה איתמר. הא דקתני סימן לנחל הוא לענין עגלה ערופה איתמר:

כתב יד א

והשתא מפרש איזו עומק בגליל. דבמתני' תני סתם ותחום טבריה העמק:

ומפרש כגון בקעת גנוסר וחברותיה. והשתא מפרש השלש ארצות ביהודה היכן הם דבמתני' לא אמר אלא סתם ההר והשפלה והעמק:

ומפרש ההר זה הר המלך ושפלה זו שפלת דרום ועמק מעין גדי:

והשתא מפרש השלש ארצות שבעבר הירדן דבמתני' אינו מזכיר כלל ומפרש הר כגון הרי מכוור ושפלה כגון חשבון וכל עריה ועומק בית הרים כו':

ומייתי ראיה על עמק מקרא שנאמר ובעמק בית הרם בית נמרה כו' יתר ממלכת סיחון מלך האמורי מלך חשבון והשתא מפרש איזו בית הרים. בית רמתה. בית נמרה בית נמרון:

סוכות מפרש תרעלה צפון עמתו:

כתב יד ב

איזו עמק בגליל. דבמתני' תני סתמא תחום טבריא והעמק:

ומפרש כגון בקעת גינוסר כו':

איזו הר שביהודא. דקתני במתני' ג"כ סתמא וביהודא ההר והשפלה והעמק:

איזו הר שבעבר הירדן. דבמתני' לא נתפרש כלל שלש הארצות שבעבר הירדן:

שנאמר ובעמק בית הרם כו'. מייתי ראי' מקרא על העמק:

בית הרים בית רמתה. מפרש איזו בית הרים היינו בית רמתה. וכן איזו היא בית נמרה היינו בית נמרון. ואיזו היא סוכות היינו תרעלה ואיזו היא צפון היינו עמתו:

כתב יד א

והשתא מבעיא ליה אם שפלה שבהר כהר והר שבשפלה כשפלה:

ופשיט מן מה דתנן הר והרו. פי' נחשב להר:

ושפל ושפלתו. נחשב לשפלה אע"ג דאיכא למימר כיון שיש הר באותו ההר משמע שאין כל ההר גבוה בשוה אלא שיש מקום גבוה ומקום נמוך ואפי' הכי נחשב כולו להר וכן בשפלה:

הדה אמרה כו' א"ר יוסי מתני' אמרה כן. שאין אנו מחלקין בין הר ושפלה שבאותו הר שכולו נחשב בהר כהר ובשפלה כשפלה. **מדקתני מבית חורון ועד הים מדינה אחת.** אלמא שאין מחלקין בה בין הר ושפלה ועמק וה"ה לשאר מקומות:

ותיבות וההר שלה כהר המלך מיותר ותיבות פרא כורין מיותר:

כתב יד ב

שפלה שבהר כו'. מיבעי ליה אם שפלה שבהר כהר וכו':

ופשיט לי' מן מה דתני הר והרו כו'. היינו הר שע"ג הר יש להן דין אחד ואע"פ שההר התחתון הוא שפלה להר שע"ג הרי דשפלה שבהר כהר:

אר"י מתני' אמרה כן מבית חוורן עד ים מדינה א'. כלומר ממתני' נמי דיקא דשפלה שבהר דינו כהר דקתני במתני' מבית חוורן עד ים מדינה א' אע"פ שיש בה ג"כ הר וגם שפלה:

כתב יד א

א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק. פי' בבית חורון גופא יש אלו הג' מדינות:

וכדמפרש מבית חורון ועד אמאום הר כו'. ואי תקשי לך נתני ארבע. פי' ארבע מדינות שיש בכל אחת מהן שלש:

ומשני מעורבות הן. דהיינו שמעורב הר שלה בעומק וכן שפלה לכך לא חשיב:

כתב יד ב

א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק. כלומר בבית חוורן גופא יש אלו שלשה הארצות:

כדמפרש מבית חוורן עד אמאום הר כו':

ואי תקשי נתני ארבע פי' נתני במתני' ארבע ארצות שיש בכל אחד ואחד שלש ארצות:

ומשני מעורבות הן. שמעורב הר שלה בעמק. וכן השפלה. לכך לא חשב:

כתב יד א

תני אין בסוריא שלש ארצות. פי' דכלה ארץ אחת בין הר שלה ובין שפלה שלה:

כתב יד ב

אין בסוריא שלש ארצות. דבין הר ובין עמק ושפלה כולן ארץ אחת:

כתב יד א

ומקשי איתא חמי כו'. פי' דמקשי על מתני' דקתני לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה דהיינו שביהודה אין אוכלין משפלה על הר ומהר על שפלה וכל ארצות כהר המלך פי' דמשמע להו דכל הארצות אפי' עמק שלהן אוכלין עד שיכלה בהר המלך:

והשתא מקשי שפיר אלין עמק שביהודה אינן אוכלין על הר יהודה ואלין עמק שבגליל אוכלין על הר יהודה:

כתב יד א

עד שיכלו מיריחו. פי' ששם הוא מקום מאוחר בתמרים יותר מכולן וכן בזיתים במרון:

הלכה ג

כתב יד א

מתני' דר"ש דתני רש"א כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאת אוכל מן השדה כו'. והיינו מקום הפקר:

מ"ט דר"ש. פי' דסבר ולא מן השמור:

ומפרש את שהוא גרמה לו שלא תאכל. פי' אף שהוא גרם לה שלא תאכל אסור כמו שאין לה לאכול:

כתב יד ב

את הוא שגרמת לה שלא תאכל. אף שהוא גרם שלא תאכל הוי כמי שאין לה לאכול. ובשנות אלי' מפרש דמה שנשאר בשמור הוא גרם ואם לא הי' שמור הי' החיה אוכלת:

כתב יד א

מתני' דר' יוסי. פי' הא דקתני אוכלין על [הטפחין]:

מה פליגין ר' יהודה ורבנן בסתוונויות. פי' דרבנן סברי דאין אוכלין על הסתוונויות כלל ור"י מתיר כיון שבכרו כל זמן עד שלא יכלה הקיץ:

אבל בדיפרון. דאפי' רבנן מתירין אף שלא בכרו עד שלא יכלה הקיץ:

לא פליג ר"י וסבר דבדיפרון א"צ שביכרו קודם שיכלה קיץ:

אשכח תני ור' יהודא מתיר כו'. פי' שמחמיר ר"י גבי דיפרין וסבר שאין אוכלין עליהן אלא א"כ ביכרו קודם שיכלה הקיץ:

הלכה ד

כתב יד א

מ"ט דר"א הראשון נותן טעם באחרון. פי' ולפיכך אין אוכלין אלא על הראשון דהיינו שכל המינין עדיין אינן כלים אבל כשכלה מין אחד אזי אותו המין נאסר ונותן טעם באחרון ואוסר אותו בנ"ט:

מ"ט דר' יהושע. פי' דסבר אוכלין על האחרון דהיינו כל זמן שמין אחד עדיין אינו כלה אוכלין אפי' אותו המין שכלה:

ומפרש משום דאחרון שהוא היתר שאינו כלה עדיין נותן טעם בראשון ולפיכך מותר:

וע"ז מקשי על דר' יהושע ואין הראשון נותן טעם באחרון. פי' דאף האחרון גופא היה בדין שיאסר ולא מיבעיא הראשון שודאי אסור דהוא אסור מחמת עצמו ומחמת שיש בה נתינת טעם מהיתר ודאי אינו מותר אלא אף האחרון גופא היה בדין שיאסר מחמת שיש בה נתינת טעם מאיסור והיינו מראשון:

כל שכלה מינו כו'. פי' דלא חיישי' לנתינת טעם כלל:

כתב יד א

תני מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. פי' דהוא מפרש דרך הביעור ומפרש דכיון דהתחיל באוצר הרי הוא כמבוער ואינו צריך לבער את כל האוצר:

הוי ליה עובדא. פי' שהיה להם פירות לבער:

אתא שאל לר' ירמיה. פי' היכא לעביד:

א"ל חמי לר תלתא רחמין. פי' כי היכא שלא יזכו תיכף כשיפקיר:

ואפקרה קומיהון. פי' דלהפקר צריך שלשה בנ"א:

כד תחמון ריגלא צלילא. פי' שלא יהיו בנ"א בשוק וילכו כל אחד לבתיהם:

תהוון מפקין לשוקא. פי' דמה שמוציא לשוק ועושה מעשה שהיא הפקר הוי הפקר אף שלא בפני שלשה אלא שבפני שלשה א"צ להוציא לשוק כלל:

כתב יד ב

מפקין לשוקא ומבקרין ליה. וכשמוציא לשוק הוא מעשה דהפקר והוי הפקר גמור אף שלא בפני שלשה. אלא כשמפקיר בפני ג' א"צ להוציאו לשוק:

כתב יד א

ר' חזקיה סליק גבי ר' ירמיה. פי' שר' חזקיה הלך אצל ר' ירמיה:

א"ל. פי' ר' ירמיה לר' חזקיה:

זכה (**בדין**) [**בהן**] **אוצרה**. ופי' איך לזכות:

וא"ל. פי' ר' ירמיה לר' חזקיה:

צור לי אלין פריטייא גבך. פי' שהיה נותן לו מעות וא"ל קח לך המעות ואמור לו באותן המעות שנתתי לך תן לי:

ואמור לי הרי מקומך. פי' שהפירות מונחין שם:

מושכר לי ואח"כ כשאפקיר תזכה בהן מחמת המקום:

וא"ל. פי' ר' חזקיה:

לא כן. פי' אינו צריך כן:

אפקרתון. כיון שהפקרת:

חזור וזכיתי' בהון. מותר לך לחזור ולזכות בהן:

כתב יד ב

אילין פריטייא גבך ואמור לי הרי מקומן מושכר לי. שאמר לו ר' ירמי' לר' חזקי' שיקח המעות מידו ויאמר לר' ירמי' באותן המעות הרי מקומן של הפירות מושכר לי וכשאפקיר הפירות תזכה בהן מיד מפני שהמקום יקנה לך:

א"ל לא כן. ר' חזקי' השיב לו אינך צריך לכל זה אלא כיון שמפקיר תהא מותר לך לחזור ולקנותן מיד מידי הפקר:

הלכה ה

כתב יד א

אלא עלי גפנים עלי קנים אין להם ביעור. פי' ולעולם מותר אפי' אחר שנשרו מאביהן:

כתב יד א

ר' זעירא בעי עד הגשם. פי' אם הדיר הנאה עד הגשם ולא עד הגשמים:

עד שירד גשם אחד:

כתב יד א

שזה קרבן בפני עצמו. פי' ולכך אם אמר עץ אחד אינו מביא אלא גיזר אחד:

כתב יד א

ה"ג יש בהן כדי רביעה ראשונה ושניה:

א"ר מנא עד מתני' צ"ל קודם ולא נמצא:

כתב יד ב

אפי' לאחר ג' שנים אסור עד שיסריח. בשנות אלי' פירש דפליג על ר' חנינא וס"ל דבעינן שתסרח ולא מהני משתרד רביעה שניה. [אמר נכדו הצעיר. פי' לפירושו. דר' חנינא ס"ל ברביעה שניה הוא שיעור שתסרח בשדה. לכן הותר מה שבבית דאלו הוציא כבר היה נסרח והוי לי' מעתה כאלו נסרח. ור' אושיעי' ס"ל דבעינן שתסרח ממש וכשהוא בבית ולא נסרח לא הותר אפי' לאחר ג' שנים שעבר עליהם כמה רביעות]:

הלכה ו

כתב יד א

ה"ג ואכלו אביוני ועמך ויתרם כו':

כתב יד א

ה"ג ר"א שמותי דתנינן אוכלין פירות שביעית שלא בטובה כדברי ב"ש כו':

הדרן עלך הפיגם והריבוזין

פרק י

הלכה א

כתב יד א

וכר"מ. פי' דסבר אין אחריות ט"ס:

ה"ג אתא עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שיש בו אחריות כו' בשאין לו קרקע. פי' הא דאמרינן דאף שיש בו אחריות משמט היינו דוקא דאין ללוה קרקע דליהוי כמשכון:

כתב יד א

הא יש לו כו'. ור' **יוסי פליג ואמר אפי' יש לו משמט כו'**:

ה"ג יחד לו אינו משמט לא אמר אלא יחד לו הא לא יחד לו משמט. פי' אפי' יש לו:

כתב יד א

ה"ג אם רצתה לנכות ממנה ומשאר נכסים גובה. פי' או ממנה או משאר נכסים בני חורין לפניה:

ואת אמרת תגבה משועבדין. פי' כיון דלא אמר להו לא יהא לך פרעון אלא מזה אלא בסתם אפותיקי האיך אפשר לומר דביש בני חורין לא תגבה אלא ממנה היכא שהיא משועבדת להכי מהני אפותיקי שאם רוצה גובה ממנה או שאם היו הכל בני חורין או הכל משועבדין שאינו גובה אלא ממנה:

אינו גובה אלא ממנה. פי' אף שיש בני חורין והיא משועבדת:

כתב יד א

מכורה לשעה. פי' עד שיבוא מי שנשתעבד לו ויטרוף ממנו:

ה"ג חייליה דר"י מן הדא דתני העושה עבדו אפותיקי ומכרו אינו מכור. וע"ז משני עבדו מצוי להבריח. פי' משו"ה אינו מכור אפי' לשעה דא"א מכור הוא ימכור אותו למרחקים ומבריחו ממנו:

שדה אינו מצוי כו':

ומקשי הגע עצמך. פי' הא אף שדה מצוי להבריח דהיינו שימכור אותה לבעלי זרוע שאינו יכול לטרוף מהם:

ומשני מצויין הן כו':

כתב יד א

ה"ג כתובה. פי' כתובה אימת משמטת:

כתב יד א

רב אמר עד שתפגום ותזקוף ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה כו' תני ר' חייא כותיה דרב:

כתב יד ב

כתובה רב אמר כו'. ר"ל כתובה אימתי משמטת:

כתב יד א

נעשית ראשונה מלוה. פי' הא דקתני במתני' ראשון ראשון משמט ומקשי הירושלמי מכיון שמקיף פעם שניה כו' כלומר מ"ט:

וע"ז משני ר"א וה"ג א"ר אלעזר כי ההא דתנינן השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט. וראוי לתובעו בר"ח. פי' דסבר דהיכא דאין ראוי לתובעו אינו משמט:

ומשני במי שהוא ראוי להאמינו ומכיון שהוא ראוי להאמינו ראוי ליתן לו מעות. פי' במי שהוא ראוי להאמינו אינו צריך שיהיה ראוי לתובעו שאין דרך לתובעו אלא מכיון שאם לא היה יו"ט היה דרך ליתן מעות תיכף משמט:

וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות. פי' בשעת הקפה השניה דרך ליתן מעות בעד הראשונה ולא נתן נעשית הראשונה מלוה ומשמט:

כתב יד ב

במי שראוי להאמינו. לכן א"צ שיהי' ראוי לתובעו שאין דרך לתובעו ואם לא הי' יו"ט היום ראוי ליתן מעות ותיכף משמט:

כתב יד א

כגון חרישה. פי' הא דקתני מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמט היינו דוקא חרישה שאינו יכול לחרוש עוד אלא לאחר שביעית משו"ה נעשית מלוה אבל מלאכה שהוא יכול לעשות בשביעית אינה נעשית מלוה אף אם פוסק דאפשר שיתן לו עוד מלאכה:

מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. פי' מחמת שביעית:

ר' יוסי בר' יהודה. פי' ר' יוסי דסבר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמט סבר כר' יהודה דאמר ראשון ראשון משמט דהכא בשעה שפוסק כמו התם בשעת הקפה השני':

ולא ר' יהודה סבר כר' יוסי. פי' אע"ג דסבר גבי מלוה דראשון ראשון משמט סבר גבי פועל דא"צ שיהא המלאכה פוסקת דס"ד כמו דסבר גבי שולחני אין דרך השולחני ליתן איסר עד שיתן דינר כן גבי פועל דרך ליתן מעות קודם שיתחיל במלאכה וכיון דדרך ליתן מעות משמט:

ומשני אע"ג דסבר ר' יהודה כו':

כתב יד ב

מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. שהפיסוק הוא מחמת שהמלאכה נאסרת בשביעית והוי פסיקא לגמרי. אבל מלאכה המותרת בשביעית אף אם פסק אותה מלאכה אפשר יתן לו עוד מלאכה ואינו נעשה השכר מלוה:

ולא ר' יהודא כר' יוסי. אע"ג דא"ר יהודא הראשון ראשון משמט. אבל גבי פועל א"צ שיהי' המלאכה פוסקת משום דס"ל גבי פועל דרך ליתן המעות קודם שיתחיל במלאכה:

ומשני אע"ג דאמר ר' יודא אין דרך השולחני כו':

כתב יד א

ה"ג אם בא חודש שלא בזמנו:

ומשני אם בא כלומר אם היה בא היה הדין כן אבל באמת לא בא:

כתב יד א

ה"ג כן היינו נוהגין ביבנה. פי' אלמא שהי' מעוברת:

ומשני ר' בא בשם רב שנה ראשונה כו'. פי' שנה ראשונה עמד ר' ישמעאל כו':

ומקשי והתני יום ראשון היום שנה. פי' משמע דהוי בשנה אחת:

ומשני ר' זעירא בשם רב אותה שנה נתקלקלה:

ה"ג ב"ד שקדשו את החודש בין אנוסין בין מוטעין בין מזידין מנין שהוא מקודש ת"ל אשר תקראו אתם חסר כמו אתם [בפת"ח תחת האל"ף]. פי' אימתי שאתם תקראו יהי' מקודש:

כתב יד א

קדשוהו קודם לזמנו או אחר עבורו יכול יהא כקודש ת"ל אלה הם מועדי כו':

על הגליות שיצאו. פי' בשביל בני גולה שיצאו לעלות לרגל:

ולא הגיעו כו':

כתב יד א

ה"ג בעדי החדש ר' בא בר ממל רב מתנה בשם רב עמרם המלוה את חבירו כו' וחילקה בר"ה וראוי לתובעו בר"ה כיי דא"ר בא בשם ר' זעירא במי שהוא ראוי להאמינו כו':

כתב יד א

ה"ג שלשים יום לא איתבעי. פי' אינו רשאי לתובעו אחר ההלואה שלשים יום:

שלא תאמר. פי' אם יבוא ללות ממך שלשים יום לפני ר"ה השמינית:

קרבה שנת השבע. דשלשים יום בשנה חשוב שנה וא"א לתובעו ואחר שלשים יום משתמט כספים:

ה"ג **וכן א"ר בא בר ממל כו' אם למידת הדין כן**. פי' לדיני ממונות נמי יש חילוק:

כתב יד א

ה"ג **לא צורכה אלא מלוה שהיא נעשית כפרנית מן העדיות**. פי' אם כפר וגבה ממנו בעדים הוי כגזלן וגזלן משלם בעדיות:

כפרנית שהיא נעשית מלוה בבינונית. פי' אם בתחילה כפר ואח"כ הודה הוי כשאר ב"ח:

כתב יד ב

מלוה שהיא נעשית כפרנית. כפר וגבה ממנו בעדים הוי כגזלן ומשלם עדית:

כפרנית שהיא נעשית מלוה. שכפר ואח"כ הודה הוי כשאר ב"ח **מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה**. הוא סיום ברייתא דלעיל שקודם המשנה:

כתב יד א

ואשר יהיה לך את אחיך השני מיותר:

הלכה ב

כתב יד א

מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה. הוא סיום הברייתא דלעיל סוף הלכה א':

כתב יד א

וכי משעה שגלו ישראל לבבל כו'. פי' אף למ"ד מעשרות מדרבנן השמטת כספים דבר תורה דהא לא נפטרו מעולם:

כתב יד א

כותבין לשמעון על נכסי לוי. ולמדנו מזה הא דר' נתן הנושה בחבירו מנה אלמא דלמדנו דין מפרוזבול:

כתב יד ב

כותבין לשמעון כל נכסיו של לוי. ומזה למדנו הא דר' נתן הנושה בחבירו מנה כו' אלמא דלמדנו דין מן פרוזבול:

הלכה ג

כתב יד א

ה"ג **שט"ח המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים פרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר כו'**:

כתב יד א

גמ' ה"**ג מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר**. פי' אלמא דמוקדם פסול אפי' משעת הכתב:

כתב יד ב

הוון בעון מימר מ"ד פסול משום מוקדם. אלמא דמוקדם פסול הוא כלומר פסול לגמרי אפי' משעת הכתב:

כתב יד א

ה"**ג א"ר מנא מה את שמע מינה כו**':

כתב יד א

ואתיא כו'. פי' הא דקתני לעיל במחובר לקרקע כ"ע מודו כו':

כתב יד ב

ואתיא כההיא דא"ר זעירא. הא דקאמר לעיל במחובר לקרקע כ"ע מודי אתיא כההיא כו':

כתב יד א

הדא אמרת. מרוצח שמעינן:

הלכה ד

כתב יד א

ה"**ג יחזור לבנותיו**. פי' אף במקום בניו:

כתב יד ב

הואיל ואין קדושת גר ד"ת יחזיר לבנותיו. ר"ל אפי' במקום בנים:

כתב יד א

ה"**ג מוסרים אותו למי שפרע**:

כתב יד א

ר' יעקב בר זבדי אמר הין צדק יהיה לך שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק בשעה שאומר הן של צדק יהיה. פי' שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב:

ה"**ג עד שימשוך אותה מרשות בעלים**:

ה"**ג ברשות שהיו מופקדים כו**':

ה"**ג כאן בשהעמידו עמו**. פי' במעמד שניהן:

וכאן כשלא העמידו עמו:

תדע לך כו' עד וכא הוא אמר הכין. פי' אלא ודאי מפליג בין שהעמידו עמו [ובין שלא העמידו עמו]:

ומשני תמן למידת הדין. כלומר מן הדין אינו מחויב ליתן אלא כדי ערבונו או לקבל מי שפרע:

ומה דנהג רב כו':

הדרן עלך פרק עשירי וסליקא לה מסכת שביעית

כתב יד ב

בשעה שאמר הן של צדק יהי'. היינו שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב:

וכא הוא אמר הכין. אלא ע"כ שיש לחלק בין העמידו עמו או לא:

ומשני תמן למידת הדין. כלומר אין לחלק בין העמידו עמו או לא אלא מן הדין אינו מחויב ליתן לו אלא כנגד ערבונו או לקבל מי שפרע:

ומה דנהג רב. אינו אלא למדת חסידות: